

NESRÜ'L-LEÂLÎ İSİMLİ ARAPÇA GÜZEL SÖZLER DERLEMESİNİN MÜTERCİMİ MEÇHUL BİR TERCÜMESİ

An Interpretation Of Nesrû'l-leali, a Compilation of Arabic Ahhorism of Which Interpretate is Unknown

Âdem CEYHAN¹
Okan DOĞAN²

¹ Prof. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türk Halkbilimi Bölümü, ceyhanadem@hotmail.com, orcid.org/0000-0002-9680-6580

² Dr., MEB, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, okannet58@hotmail.com, orcid.org/0000-0002-9291-5878

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received: 05.12.2021

Kabul/Accepted: 30.12.2021

DOI:10.20322/littera.1032922

Anahtar Kelimeler

Anahtar Kelimeler: Hz. Ali, Nesrû'l-leâli, vecize, tercüme

Keywords

Caliph Ali, Nesrû'l-le'âli, aphorism, interpretation

ÖZ

Şifî âlimlerden Tabersî (ö. 548/ 1154), Hz. Ali'ye ait özlü sözler arasından 290 kadar Arapça vecizeyi seçerek elifba harfleri sırasına göre dizmiş; böylece meydana gelen esere "Nesrû'l-leâli" adını vermiştir. Bu isimle mensur ve inci gibi güzel olduğu belirtilen sözlerde daha çok ahlak ve adaba dair, İslam esaslarına uygun fikir, görüş ve öğütler ifade edilmiştir. Anılan derleme, Arap, Fars ve Türk edebiyatında alâkayla karşılanmış; çeşitli âlim, şair ve yazarlar tarafından yüzyıllar boyunca tercüme yahut şerh edilmiştir. Söz konusu metin, Türk edebiyatı tarihinde –tesbit edilebildiği kadarıyla- 15. asırdan 20. asır ortalarına kadar nazmen veya mensur olarak on altı kere çevrilmiş veya açıklanmıştır. Nesrû'l-leâli'yi Türkçeye tercüme eden şair ve yazarlar arasında Ali Şir Nevâî, Kastamonulu Latîfi, Muallim Nâcî gibi tanınmış edebî şahsiyetler de vardır.

Bu derlemenin, mahlası veya adı belli kişiler yanında ismi belirsiz kimseler tarafından da kısmen yahut tam olarak çevrildiğine zaman zaman rastlanmaktadır. Çalışmamızda, hangi tarihte ve kimin tarafından yapıldığı belli olmayan, Osmanlı harfli el yazması hâlindeki mensur bir Nesrû'l-leâli tercümesi tanıtıldıktan sonra Latin harflerine ve günümüz Türkçesine çevrilmiştir. Sonundaki Hicri 1159 (Miladi 1746-47) yılında istinsah edildiği kaydı, çevirinin ondan önceki bir vakitte yapıldığını göstermektedir. Arapça vecizelerin birtakımını açıklamalı ve serbest şekilde çeviren mütercim, çoğunu doğru tercüme etmiş; az bir kısmına ise hatalı karşılık vermiştir.

ABSTRACT

One of Shia scholars, Tabersî (H 548/M1154) chose nearly 290 Arabic aphorism that belonged to the fourth Caliph of Islam Ali and put them in an order according to the Arabic alphabet. By this way, the work named "Nesrû'l-le'âli" with this name, it was remarked by using prose and words that are like pearls about morals and good manners, ideas, thoughts and advice that are suitable for Islamic fundamentals. The aforementioned compilation was met interest by Arabic, Persian and Turkish Literature authorities; it was translated or annotated by a lot of scholars, poets and authors for centuries. This literary work was translated or annotated 16 times- as far as detectable- in the form of verse or prose in the period of 15th century and middle of 20th century. Among the poets and authors who interpreted Nesrû'l-le'âli into Turkish, we can also see Ali Şir Nevâî, Kastamonulu Latîfi, Muallim Nâcî who are very well-known Turkish authors.

It is sometimes found that this compilation was translated by the people whose pen name or real names were known, but also it was translated partially or in a whole version by someone whose names weren't known. In our study, after we introduced a prose version of translated Nesrû'l-le'âli, which is in the form of handwriting by Ottoman alphabet and isn't

known when and by whom it was translated, then it was translated into Latin alphabet and contemporary Turkish by us. The record of reproduction of the work in the Hijri year 1159 (Gregorian 1746-47) at the end of the work shows that the translation of the work was done before that time. The interpreter, who interpreted some of the Arabic aphorism in an explanatory and independent way, translated most of them correctly; but a small amount from whole he translated incorrectly.

Atıf/Citation: Ceyhan, A., Doğan, O. (2022), "Nesrû'l-Leâlî İsimli Arapça Güzel Sözler Derlemesinin Mütercimi Meçhul Bir Tercümesi", *Littera Turca, Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 8/1, 45-85.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Âdem CEYHAN, ceyhanadem@hotmail.com, Okan DOĞAN, okannet58@hotmail.com

GİRİŞ

Tefsir, biyografi, ahlâk konularında çeşitli eserleriyle tanınan Şîf âlimlerden el-Fazl b. Hasen et-Tabersî (ö. 548/1154), Hz. Ali'ye ait sözler arasından seçtiği 290 kadar Arapça cümleyi elifba harfleri sırasına göre dizmiş; böylece ortaya koyduğu metne "*Nesrû'l-leâlî*" adını vermiştir. Elifbadaki her harfin bir bölüm kabul edildiği ve o harflerle başlayan on dolayında özlü sözün yer aldığı bu derleme, Arap, Fars ve Türk gibi milletlerin edebiyatında alâkayla karşılanmış; birçok âlim, şair ve yazar tarafından tercüme yahut şerh edilmiştir. Anılan güzel sözler kitapçığı, tesbit edilebildiği kadarıyla 15. asırdan itibaren yüzyıllar boyunca Türkçeye çevrilmiş; birkaç kere şerh de edilmiştir. Bu vecizeleri, Sultan II. Murad devri şairlerinden Kâsım, anılan hükümdara ithaf etmek üzere *Nazmü'l-leâlî der Terceme-i Nesrû'l-leâlî* adıyla kıt'alar hâlinde tercüme etmiş (İÜ Nadir Eserler Ktp. TY 2210, vr. 1b-63a)¹; yine aynı devir edebî şahsiyetlerinden Hâfız, H. 825/ M. 1422 yılında adı geçen padişaha hediye olarak iletmek için "*Lü'lü'-i Mendûd*" ismi altında birer beyitle çevirmiştir. (Yapı Kredi Sermet Çifter Ktp. nr. 786, vr. 103b-119b). Bahis konusu Arapça güzel sözleri, Klâsik Çağatay Edebiyatının büyük şairi Ali Şir Nevâî, H. 890/ M. 1485 yılında Sultan Hüseyin Baykara'ya takdim etmek üzere birer rubai ile tercüme etmiş; eserine "*Nazmü'l-cevâhir*" adını vermiştir. (Bir nüshası: Süleymaniye Yazma Eser Ktp. Kılıç Ali Paşa, nr. 781/1). 15. asır Osmanlı âlim ve yazarlarından Mustafa bin Şücâ', H. 902/ M. 1496-97 yılında Evrenosbeyzâde Ahmed Bey'e hediye getirilen *Nesrû'l-leâlî*'yi, onun isteğiyle Türkçe şerh etmiş; bu Arapça ve veciz sözleri mensur olarak çevirip açıklamıştır. (Bir nüshası: Millet Yazma Eser Ktp. Ali Emîrî, Şer'îye, nr. 629, vr. 1b-78a).

Nesrû'l-leâlî'yi tamamen veya kısmen tercüme faaliyetleri 16. asırda da artarak devam etmiş; Mâtemî, Vâhidî, Kastamonulu Latîfî, Lutfî, Rihletî nazmen çevirmişlerdir. "Acem Mâtemî" diye tanınan Yâr Ali (veya Yâr-i Ali), H. 911/ M. 1505 yılında bu sözlerin feyzini yaygınlaştırmak için onları ikişer beyitli kıtalar hâlinde tercüme etmiştir. (Bir nüshası: Süleymaniye Yazma Eser Ktp. Fatih, nr. 5404, vr. 108b-141b). Türk edebiyatı tarihinde H. 953/ M. 1546 yılında yazdığı *Tezkiretü's-şuarâ...*'siyle tanınan Kastamonulu Latîfî Efendi, anılan seneden önce, çoğunu *Nesrû'l-leâlî*'den seçtiği iki yüz Arapça veciz sözü "*Nazm-ı Cevâhir*" adı altında, "feilâtün mefâilün feilün"

¹ Bundan sonraki atıflarda sadece mütercim adı veya mahlası ile *Nesrû'l-leâlî* tercümesinin yaprak numaraları belirtilecek; nüshaların bulunduğu kütüphaneler anılmayacaktır.

kalıbında ve ikişer beyitle Türkçeye çevirmiştir. Bazı ipuçları, Latîfî'nin bu eserini tahminen 1520'li yıllarda meydana getirmiş olabileceğini düşündürmektedir. Söz konusu tercümenin zamanımıza ulaşan iki yazma nüshasından, şairin onu ömrünün son yıllarında Yemen fatihi Koca Sinan Paşa'ya (ö. 1004/ 1596) ve Mısır valisi Mesih Paşa'ya (ö. 997/ 1589) takdim ettiği anlaşılmaktadır. (Ceyhan ve Ekinci 2020: 79-190). Vâhidî mahlasını kullanan 16. asır şairlerinden biri de H. 936/ M. 1529-30 yılında tamamladığı *Cinânü'l-cenân* adlı manzum eserinde Hz. Ali'ye ait 190 küsur özlü sözü sekizer beyit hâlinde tercüme ve kısaca şerh etmiştir. (Efendioğlu 2013). Latîfî'nin *Nazm-ı Cevâhir'i* ve Vâhidî'nin anılan eseri, *Nesrû'l-leâlî*'nin üçte ikisinin tercümesidir. "Lutfî" mahlasını kullanan şair Yahyâ bin Abdünnebî, *Nesrû'l-leâlî*'den seçtiği yüz sözü Mısır'dan memleketine dönüşüne ve anne-babasını ziyarete vesile olması için, ikişer beyitle Türkçeye çevirmiş; "*Nazm-ı Nesr-i Leâl*" adını verdiği eserini divan kâtibi Mehmed Bey'e arz etmiştir. (Mısır Millî Ktp. Türkçe Yazmaları, Edeb-i Türkî Tal'at nr. 221). Bu kitapçığından ismi öğrenilen Lutfî'nin, Yemen fatihi Koca Sinan Paşa'ya (ö. 1004/ 1596) takdim etmek üzere meydana getirdiği kırk hadis tercümesinden, 16. asrın ikinci yarısında hayatta olduğu anlaşılmaktadır. (Avcı 2016: 4-6).

Bu arada, Hz. Ali'ye ait vecizeleri Türkçeye çeviren kırk civarında edebî şahsiyetten dörtte birinin Hz. Peygamber'e nisbet edilen kırk, yüz, altmış dokuz, otuz beş gibi çeşitli sayıda hadisi Türkçeye tercüme ettiklerini de belirtmek yerinde olacaktır: Ali Şîr Nevâî, Şirvanlı Hatiboğlu Habîbullah, Kastamonulu Latîfî, Vardar Yeniceli Usûlî, Vâhidî, Aksaraylı Dânişî Şâban Efendi, hem hadis tercümeleri bulunan, hem de Hz. Ali'nin bazı vecizelerini çevirmiş olan şairlerdir. Balıkesirli Rihletî ve "Harîmî" mahlasını kullanan Bosnalı Ali Dede (ö. 1007/ 1598) de belirtilen konularda eserler meydana getirmiş edebî şahsiyetlerdendir. Kırk hadis tercümesi türünden iki eseri 1950'li yıllarda Abdülkadir Karahan (1913-2000) tarafından ilim âlemine tanıtılan Rihletî, *Nesrû'l-leâlî*'yi Sultan III. Murad devrinde (982-1003/1574-1595) *Tercemetü'l-leâlî* adıyla nazmen tercüme etmiştir. (Süleymaniye Yazma Eser Ktp. Esad Efendi nr. 1350, vr. 1b-53a). Hz. Ali'ye ait 275 Arapça vecizeyi feilâtün mefâilün feilün kalıbıyla ve ikişer beyitli kıtalar hâlinde çeviren şairin kitapçığında, Mes'ûd bin Ahmed bin Şâdî'nin H. 746/ M. 1346 yılında tamamladığı *Tercümetü'l-leâlî ve Tezkiretü'l-maâîlî* isimli Farsça manzum eserinin tesirleri görülmektedir. Rihletî Efendi ve Mes'ûd bin Ahmed'in anılan eserleri Turgay Şafak ve İsa Akpınar tarafından yayınlanmıştır. (Şafak v. dğr. 2020). Edebiyat tarihimizde "Harîmî" mahlaslı şairlerden olan ve birkaç hadîs-i erbaîn tercümesi bulunan Bosnalı Ali Dede, *Nesrû'l-leâlî*'den seçtiği kırk Arapça güzel sözü, "fâilâtün fâilâtün fâilün" kalıbında ikişer beyitle Türkçeye çevirmiştir. (Bir nüshası: Millet Yazma Eser Ktp. Ali Emiri Şer'iyeye nr. 821, vr. 163b-167a). *Nesrû'l-leâlî*'yi Konya-Aksaraylı Dânişî Şâban Efendi H. 1052/ M. 1643 yılında, feilâtün mefâilün feilün kalıbında ikişer beyitle tercüme etmiştir. (Süleymaniye Yazma Eser Ktp. Mikrofilm Arşivi, vr. 57b-88a). Sonraki yıllarda *Sad-Kelime-i Hazret-i Ali* ve kırk hadisi de çevirdiği bilinen Aksaraylı Dânişî'nin *Nesrû'l-leâlî* tercümesi sırasında Mes'ûd bin Ahmed'in adı geçen Farsça eserden hayli faydalandığı anlaşılmaktadır. Mevlevî şeyh ve şairlerden Konyalı Nesîb Yûsuf Dede (ö. 1126/ 1714), *Nesrû'l-leâlî*'yi "*Rişte-i Cevâhir*" adının ebced hesabına göre bildirdiği H. 1120/ M. 1708 yılında mensur olarak tercüme ve şerh etmeye başlamış; çalışmasını H. 1123/ M. 1711'de tamamlamıştır. 15. asırdan beri Türkçeye defalarca çevrildiğini, iki kere de şerh

edildiğini gördüğümüz *Nesrû'l-leâli*'yi, 19. asrın son çeyreğinde Osman Selâhaddin el-Mevlevî, Muallim Nâcî ve Sipâhîzâde Ali Gâlib mensur olarak tercüme etmiş; Akşehirlizâde Ali Haydar ise dilimize aktarmakla yetinmemiş; izah da etmiştir.

Söz konusu Arapça vecizeler metni, sadece mahlası veya adı bilinen edebî şahsiyetler tarafından tercüme yahut şerh edilmemiş; zaman zaman ismi belirsiz mütercimler eliyle de Türkçeye çevrilmiştir. Mesela tahminen 15 veya 16. asırda yaşadığını sandığımız bir mütercim, bu özdeyişleri mensur olarak dilimize tercüme etmiş; ara-sıra kısaca açıklamıştır. (Bir nüshası: Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi, nr. 6415, vr. 58a-73b). 15. asrın ikinci ve 16. asrın ilk yarısının tanınmış hattatlarından Abdullah el-Amâsî'nin yazdığı *Nesrû'l-leâli*'nin satır aralarında Türkçe mensur tercümeleleri de yer almaktadır. (Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Murakkaat, nr. 10, vr. 1b-34b). Arapça vecizelere nazaran küçükçe kaydedilmiş bu çevirilerin, anılan hattata mı ait, yoksa başka bir kişi tarafından mı eklenmiş olduğu belli değildir. İsmi bildirmeyen bir mütercimin de H. 908 senesi Ramazan (M. 1503 yılı Mart) ayında, kırk Arapça güzel sözü mensur olarak Türkçeye çevirdiği görülmektedir. (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Ktp. M. C. K. 342, vr. 52b-62b). Burada birer cümleyle Farsça karşılıkları da yazılmış olan Arapça sözler, *Nesrû'l-leâli*'den seçilmiştir. *Nesrû'l-leâli*'nin hangi tarihte ve kimin tarafından meydana getirildiği belli olmayan mensur bir tercümesi daha vardır. (*Tercüme-i Nesrû'l-le'âli min-Kelâmi Mevlânâ Ali*, Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi, MS 422, vr. 1b-27a). Mütercim, üç yüz Arapça sözü çevirdikten sonra onların gerektirdiği dinî, ahlaki davranışları da çok defa "...edin", "...etmeyin" gibi kelimelerle belirtmiştir. Türk edebiyatı tarihine dair ilmî araştırmalar devam ettikçe, başka edebî tür veya konularda olduğu gibi Hz. Ali vecizelerinin tercümesi hususunda da henüz incelenmemiş eserlerin bulunabileceğine muhakkak nazarıyla bakılabilir. Bu yazımızda *Nesrû'l-leâli*'nin H. 1159 (M. 1746-47) yılından önce yapılmış, fakat bildiğimiz kadarıyla henüz ilim âlemine tanıtılmamış bir Türkçe tercümesini ele alıp incelemeye çalışacağız.

Mütercimi Bilinmeyen Bir *Nesrû'l-leâli* Tercümesi

Nesrû'l-leâli'nin mütercimi belli olmayan bu mensur tercümesi, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY 4212 numarada 14b-21a sayfaları arasında bulunmaktadır. Serlevha mihrabiyeli ve tezhiplidir. 14b-15a cedvelleri yaldızlı, diğer sayfalardaki cedveller kırmızıdır. Eser, besmeleden sonra *إِيمَانُ الْمَرْءِ يُعْرَفُ بِإِيمَانِهِ* sözü ve tercümesiyle başlamakta; *يَسْعُدُ الرَّجُلُ بِمُصَاحَبَةِ السَّعِيدِ* cümlesi ve onun çevirisiyle sona ermektedir. Arapça sözlerin fark edilmesini sağlamak için, üstüne kırmızı bir çizgi çekilmiştir. İlki dışında her sayfada 27 satır vardır. 280 Arapça vecize ve tercümesinin sonunda metnin Osman el-Bosnevî tarafından Hicri 1159 (Miladi 1746-47) yılında yazıldığı kaydı bulunmaktadır. Bunun mütercim ismi ve tercüme senesi değil, müstensih adı ve istinsah yılı olduğu fikrindeyiz. Çünkü aynı mecmuada yer alan başka bazı eserleri de adı geçen müstensih istinsah etmiştir: İÜ Nadir Eserler Kütüphanesi kataloğuna göre, Sipâhîzâde Ahmed'in *Fetih-nâme* (vr. 59b-90b), Kâtip Çelebi'nin *Mîzânü'l-hakk fî ihtiyâri'l-ehakk* (vr. 129b-185b) ve *el-İlhâmü'l-mukaddes mine'l-feyzi'l-akdes* (vr. 186b-197b) isimli eserleri, Osman el-Bosnevî tarafından istinsah edilmiştir. Yine anılan mecmuanın 199b-230b yaprakları arasında yer alan *Risâle-i Koçi Bey'i* de H. 1158 (M. 1745) yılında Osman el-Bosnevî kopya etmiştir.

Adı geçen müstensih, tahminimize göre, Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin Efendi'nin (1131-1202/ 1719-1788) *Tuhfe-i Hattâtîn* adlı eserinde kısaca tanıtilen müderris ve hattat Bosnevî Osman Efendi'dir: "Osmân, Bosnevi'dir. Müderris ve İbrâhîm-i Rodosî'den hüsn-i hattı dahi tahsîl ile sâhib-i meclis iken 'nîst Osmân 1181' târîhi hudûdunda azm-i sarây-ı bekâ eyledi. Fenn-i cüz'ıyyâta müntesib olmağla istihfâfından ziyâde ikrâm olunmuş idi." (Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin Efendi 1928: 308).

Görüldüğü gibi, burada Bosnalı Osman Efendi'nin medresede ders veren bir hoca ve Rodoslu İbrâhîm Efendi'den güzel yazı yazma hünerini de elde etmekle meclis sahibi iken 'nîst Osmân' kelimelerinin ebced hesabına göre belirttiği H. 1181/ M. 1767-68 senesi sınırlarında vefat ettiği bildirilmekte; cüz'i (ufak-tefek, ehemmiyetsiz) şeylerle alâkası olması dolayısıyla hafife alınmasından çok ağırlandığı, saygı gördüğü belirtilmektedir.

Tercümede mukaddime, sebep-i telif, hâtıme gibi mütercim hûviyeti ve tercüme tarihi hakkında bilgiler ihtiva edebilecek bölümler yoktur. İsmi belirsiz mütercim, besmeleden sonra 280 Arapça vecizeyi, Türkçeye mensur olarak çevirmiştir. Onun tercümelerinin büyük bir kısmı doğrudur; bazılarında özdeyişin maksada uygun olarak anlaşılabilmesini sağlamak üzere kısa açıklamalar da yer alır; birtakımı ise serbest denebilecek biçimdedir. Yirmi kadar karşılığı ise –bizce- isabetli değil, noksan veya hatalıdır. Bu açıklamalı, serbest ve hatalı tercüme konusunda birkaç örnek vermek gerekirse şunlar anılabilir:

Mütercim, "Ömrün başında kaçırdığını sonunda elde et!" manasındaki *فِي آخِرِ الْعُمُرِ مَا فَاتَكَ فِي أَوَّلِهِ* sözünü şöyle çevirmiştir: "Ömrün evvelinde edilmeyen ibâdet, ömrün âhîrinde işlenmek gerektir."² (vr. 15a, 24. Söz). Görüldüğü gibi Arapça cümlede olmayan "ibâdet" kelimesi, onun tercümesinde yer almaktadır. Denebilir ki, bu ekleme, Arapça sözün doğru anlaşılmasını temin etme gayesine yönelik ve gereklidir. Çünkü vecizelerin kendisine nisbet edildiği Hz. Ali'nin maksadı, hayatı ve tarihî şahsiyeti göz önünde tutularak rahatlıkla denebilir ki, ömrün başında, yani çocukluk ve gençlik çağında kaçırılan zevk, keyif, eğlence ve hoşça vakit geçirme fırsatlarını sonunda elde etmeyi telkin değil; ihmal edilen iyi amelleri ve ibadetleri ölmeden önce, fırsat varken yerine getirmektir. Bu izahımızı teyid edici bir örnek olarak Hz. Ali'ye nisbet edilen divandaki birkaç beytin tercümesini anmak mümkündür: "1- Ey dünya ile meşgul olan, bitmeyen arzunun aldattığı kişi! 2- Ölüm ansızın gelir, amelin sandığıdır mezar. 3- Sen hep gaflet içinde oldun, ecel sana yaklaşmaya kadar." (Yanık 2014: 160).

Mütercim, "Çoluk çocuğu olmayana ne mutlu!.." şeklinde çevrilebilecek *طُوبَى لِمَنْ لَا أَهْلَ لَهُ* sözünü şöyle tercüme etmiştir: "Ne güzeldir şol kimseye ki ehl ü iyâli olmaya ki oğul kız acısı görmez." (vr. 18b 157. söz). Bu karşılıktaki "...ki oğul kız acısı görmez" ibaresi, cümlelerin Arapça aslında yok; mütercim in ilavesidir. *Nesrû'l-leâlî*'yi çeviren kişi, tahminimize göre, çoluk-çocuğu olmayana imrenme sözünün yadırganabileceğini düşünerek onu açıklama lüzumunu duymuş ve evlat acısı görmeme sebebine bağlamıştır. İsmi belirsiz mütercim, "Her kalpte bir meşguliyet vardır." *فِي كُلِّ قَلْبٍ شُغْلٌ* cümlesini, "Her bir gönülde bir şugl, ya'nî bir fikir ve iş vardır." şeklinde

² İnceleme kısmında çeviri yazı işaretleri kullanılmamıştır.

çevirmiş; (vr. 19a, 191. söz) “şugl”ü, “ya’nî bir fikir ve iş” diye kısaca açmıştır. Yine “Fâsiğa hürmet edilmez.” manasındaki لَا حُرْمَةَ لِلْفَاسِقِ cümlesini mütercim şöyle çevirip açıklamıştır: “Fâsıka hürmet yokdur. Ya’nî fâsıka ikrâm olmaz.” (vr. 21a, 266. söz). (Başka birkaç örnek: vr. 16b 81. Söz, vr. 18b 159. Söz, vr. 21a 262. söz).

Arapça vecizelerin aslına kelimesi kelimesine bağlı olmayan, serbest tercüme için birkaç örnek vermek gerekirse, şunlar gösterilebilir: “İlmin kusuru kibirliktir” şeklinde çevirebileceğimiz ve büyüklük taslamanın bilgi sahibi kimse için bir ayıp ve leke olduğunu belirten شَيْنُ الْعِلْمِ الصَّلْفُ cümlesine, hüviyeti belirsiz mütercim şu karşılığı vermiştir: “Âlim olmayup da âlimüm diyenler alçaklardır.” (vr. 17b, 120. söz). Bunun Arapça söze kelimesi kelimesine uygun değil, serbest bir çeviri olduğu bellidir. “İlim ve irfandan az bir şey (öğrenmek), çok amelden daha hayırlıdır.” manasındaki مِنَ الْمَعْرِفَةِ خَيْرٌ مِنْ كَثِيرِ الْعَمَلِ sözünü mütercim, “Bir mes’ele öğrenmek çok amelden hayırlıdır.” şeklinde çevirmiştir. Bu cümledeki “Şemmetün mine’l-ma’rifeti...” ibaresinin “İlim ve irfandan az bir şey” biçiminde tercüme edilmesi uygun olurdu. Mütercim, bahis konusu cümlenin anılan kısmını “Bir mesele öğrenmek...” şeklinde çevirerek serbest davranmıştır. Adını bildirmeyen mütercim, “Sultanın gölgesi Allah’ın gölgesi gibidir.” manasına gelen ve hadis olarak da rivayet edilmiş bulunan ظِلُّ السُّلْطَانِ كَظِلِّ اللَّهِ sözünü, “Pâdişâha sığınmak Bârî Teâlâ’ya sığınmak gibidir.” şeklinde çevirmiştir. Görüldüğü gibi, “gölge” manasındaki zıll’e burada “sığınmak” karşılığı verilmiştir. Mütercim, muhtemelen “zıll”in mecazî olarak saye ve himaye (koruma, sahip çıkma) manasına geldiğini ve onu sığınmak şeklinde çevirmenin uygun görüneceğini düşünmüştür. Anılan çevirinin aslına tam bağlı değil, mealen veya serbest bir tercüme olduğunu söylemek mümkündür.

İsmi meçhul mütercim, Arapça vecizelerin büyük bir kısmını doğru tercüme etmiş; fakat yirmi kadarını – kanaatimizce- hatalı çevirmiştir. Mesela, “Dostluğun kuvvetlenmesi saygıdadır” manasına gelen, sevgi ve arkadaşlığın hürmetle sağlamaşacağını ifade eden تَأْكِيدُ الْمَوَدَّةِ فِي الْحُرْمَةِ cümlesini, mütercim “Dostluğu muhkem etmek isteyen dostluğu tekrâr etmek gerektir.” şeklinde çevirmiştir. (vr. 15a, 27. Söz). Arapça cümlede bulunmayan “isteyen” kelimesine onun karşılığında yer verilmesi kayda değer bir hata sayılmasa da o vecizedeki “fi’l-hurmeti” ibaresine tercümede “tekrâr etmek gerektir” karşılığının verilmesi yanlıştır. “Özür beyanıyla iyiliğini ikiye katla!” manasına gelen ve ikramda, yardımda bulunurken nazik olmayı, böylece iyilik edilen kimseyi incitmemeyi telkin eden تَرَى إِحْسَانَكَ بِالْإِعْتِدَارِ cümlesine, “Sana iyilik edene sen i’tizâr ile duâ kıl.” (vr. 15b, 36. Söz) karşılığının verilmesi hatalıdır. Çünkü “ihsâneke” kelimesi, “sana iyilik edene” değil, “senin iyiliğin” demektir. Ayrıca Arapça cümlenin ilk kelimesi için “duâ kıl” karşılığı yanlıştır; “iki kat et!” manası verilmeliydi. “Hükümdarların devleti (baht ve saadeti, makam ve nimeti) adalettedir.” manasına gelen ve devlet başkanlarına adil olmayı öğütleyen دَوْلَةُ الْمُلُوكِ فِي الْعَدْلِ vecizesinin, “Devlet mülki adldedir.” (vr. 16b, 77. Söz) şeklinde çevrilmesi isabetli değildir. Bu tercümenin, devamında yer alan “Ya’nî adâlet etmek, kişinin devletini bâkî kılar.” açıklamasına uygun düşecek şekilde, “Hükümdarların devleti adldedir” veya o devrin ifade tarzıyla “Mülûkün devleti adldedir.” biçiminde olması gerekirdi.

Metindeki irili-ufaklı bütün tercüme hatalarını burada sayıp düzeltmek niyetinde değiliz. Geri kalan belli-başlı yanlışları Arapça vecize çevirilerine ekleyeceğimiz dipnotlarda tashih etmek üzere burada bir örnek daha vermekle yetineceğiz. Mütercim, “İnsanların kötüsü, insanların kendisinden çekinip sakındığı kimsedir.” şeklinde tercüme edilmesi gereken شَرُّ النَّاسِ مَنْ يَتَّقِيهِ النَّاسُ cümlesini, “İnsânın alçağı insândan korkandır.” (vr. 17b, 128. Söz) biçiminde çevirmiştir. Bu karşılığın hatalı olduğunu şahsen anladığımız gibi, *Nesrû'l-leâlî*'nin diğer mütercimlerinin eserlerinden de anlamaktayız. Mesela anılan eseri H. 825/ M. 1422 yılında Türkçeye tercüme eden Hâfız, söz konusu vecizeyi

“Şu kimsedür kişinün şerlüregi

Ki âdem göricek korka yüregi” (Hâfız, vr. 111a)

[İnsanların pek kötüsü, kişinin kendisini görünce yüreğinin korktuğu kimsedir.]

şeklinde çevirmiştir. Bu Arapça cümleyi 16. yüzyıl şairlerinden Mâtemî

“Ol kişiden beter cihânda degül

K'andan ider müdâm il perhîz” (Mâtemî, vr. 128a),

[Dünyada kimse, halkın daima kendisinden korkup sakındığı şahıstan daha kötü değildir.]

yine aynı asır şairlerinden Lutfî ise

“Şerlüsi nâsun ol kişidür kim

Cümle halk andan ideler perhîz” (Lutfî, s. 13)

[Halkın kötüsü, bütün insanların kendisinden çekinip sakındığı kimsedir.]

biçiminde tercüme etmiştir. Yine 16. yüzyıl şairlerinden Rihletî Efendi söz konusu cümleye şu karşılığı vermiştir:

“Oldurur bedterîn-i şerrü'n-nâs

Anı gördükde herkes ide hirâs” (Rihletî, vr. 31a)

[Halkın kötüsünün beteri, kendisini gördüğünde herkesin korktuğu kimsedir.]

Tercüme Üzerinde Rastlanan Şair Hâfız Tesiri

15, 16 ve 17. asırda isimleri belli ve belirsiz edebî şahsiyetlerce aşağı-yukarı on beş kere tercüme edildiği için hayli tanınmış olduğu söylenebilecek bir Arapça vecizeler derlemesini tekrar çevirmeye karar veren kişinin, çağdaşları ve daha önceki zamanlarda yaşamış şairler, yazarlar tarafından bu konuda meydana getirilmiş eser(ler)i görme, onlardan faydalanma istek ve ihtiyacı duyabileceği, tahminen ileri sürülebilir. Bazı benzerlik ve ipuçları, *Nesrû'l-leâlî*'nin ismi belirsiz müterciminin tercümesini inşa ederken, 15. asır Osmanlı şairlerinden

Hâfız'ın *Lü'lü'-i Mendûd* adlı eserinden ara-sıra faydalanmış olabileceği fikrini vermektedir. İki metni karşılaştırma sonucunda bulduğumuz ve tesadüfe bağlanamayacağını düşündüğümüz on-on beş kadar benzerlikten, örnek olarak birkaçına temas etmekle yetineceğiz:

1. Şair Hâfız, "Özür dilemeyle iyiliğini iki kat et!" manasına gelen *بِإِحْسَانِكَ بِالْأَعْتِدَارِ* sözünün ilk kelimesine "senâ kıl", yani öv karşılığını vermiş ve anılan cümleyi şöyle çevirmiştir:

"Sana ihsân idene sen senâ kıl

Ki gökçek 'özü ile dürlü du'â kıl" (Hâfız, vr. 106b).

[Sana iyilik edene sen övgüde bulun; güzel bir özürle türlü dualar et!]

Nesrû'l-leâlî'yi tercüme ederken yer yer şair Hâfız'dan faydalandığını tahmin ettiğimiz edebî şahsiyet, aynı cümleye şu karşılığı vermiştir: "Sana iyilik edene sen i'tizâr ile duâ kıl." (vr. 15b). Arapça cümlede iyilik edene yönelik olan "i'tizâr", yani özür dilemenin her iki tercümede de iyilik edilene ait olarak gösterilmesi, adı belirsiz mütercim, şair Hâfız'ın tercümesinden istifade etmiş olabileceği ihtimalini akla getirmektedir. Arapça sözün aslında bulunmayan, fakat Hâfız'ın tercümesinde nazım şekli ve kafiye gerektirdiği için yer alan "duâ kıl" fiilinin, naklettiğimiz mensur tercümede de yer alışı, mütercim, mahlası geçen şairden faydalanmış olabileceğini düşündürmektedir.

2. Buna benzer bir örnek de "Kişinin güzelliği, huy yumuşaklığındadır." manasına gelen *جَمَالُ الْمَرْءِ فِي الْجُمِّ* vecizesinin, söz konusu iki edebî şahsiyet tarafından yapılmış tercümesidir: Anılan cümleyi Hâfız,

"Kişinün hilm ile dürür cemâli

Nitekim 'ilm ile bulur kemâli" (Hâfız, vr. 107a)

[Kişinin güzelliği, yumuşak huyluluklardır. Nitekim o olgunluğu da ilimle elde eder.]

şeklinde, adı bilinmeyen mütercim ise "Kişinin cemâli ve kemâli hilmededir." (vr. 15b) biçiminde tercüme etmiştir. Arapça vecizede bulunmayan "kemâli" kelimesinin, aktardığımız mensur tercümede de yer alışı, mütercim Hâfız'ın *Lü'lü'-i Mendûd* isimli eserinden faydalanmış olabileceğini akla getirmektedir.

3. "Sultanların yiyecek ve içeceklerini çok tadan, dudaklarını yakar" manasına gelen *دَوَاقَةُ السَّلَاطِينِ مَحْرَقَةُ الشَّفَتَيْنِ* sözünü şair Hâfız şöyle tercüme etmiştir:

"Dudaklarun yakar zevk-ı selâtîn

Aceb muhrik dürür bu sûz i miskîn" (Hâfız, vr. 109a)

[Sultanların yiyeceklerini tatmak, senin dudaklarını yakar. Ey yoksul, bu yakma çok acayip yakıcıdır!..] Aynı cümleyi, ismi bilinmeyen mütercim şu şekilde çevirmiştir: "Sultânların zevki tutakları yakıcıdır." (vr. 16b). Arapça cümledeki "zevâkatü's-selâtîn" tamlamasına Hâfız'ın "zevk-ı selâtîn", ismi bilinmeyen mütercim ise aynı terkinin Türkçe biçimi olan "sultânların zevki" karşılığını veriş, bizde bu iki tercüme arasında bir alâka

olabileceği fikrini uyandırıyor. Çünkü naklettiğimiz vecizenin tercümesinde de belirttiğimiz gibi, “zevâkatü’s-selâtin” tamlaması, sultanların zevki manasına gelmez; “Sultanların yiyecek ve içeceklerini çok tadan...” demektir. Burada bilhassa ilim, irfan sahibi kişilerin, gerektiğinde tavsiyelerde bulunabilmek ve yanlışlarını söyleyebilmek için sultanların sofrasına oturmaması, onların minneti altına girmemesi gerektiği belirtiliyor. Bilindiği gibi, sultanlara yakınlığın tehlikeli olduğu konusunda Attâr’ın *Pend-nâme*’sinde “Sultana yakınlık yakıcı ateştir” manasına gelen meşhur bir mısra vardır: قرب سلطان آتش سوزان بود (Attâr 1288/1871: 9). Bahis konusu vecizede de okuyucuya aynı mesaj verilmektedir.

4. Yine “Ehli (ailesi, tabi ve taraftarları) olmayana ne mutlu!..” manasındaki طُوبَى لِمَنْ لَا أَهْلَ لَهُ cümlesini şair Hâfız Türkçeye şöyle çevirmiştir:

“Ne gökçekdür şu kim yok ehl-i beyti

Ogul kızdan ki görmeye o fevti” (vr. 112 b)

[Eşi ve çocukları olmayan kimse ne güzeldir! Çünkü o oğlun, kızın elden gitmesini görmez...]

Görüldüğü gibi Hâfız, Arapça cümlede karşılığı bulunmayan “Ogul kızdan ki görmeye o fevti” mısraını, anılan sözü açıklamak üzere ve tercümelerini birer beyitte tamamlama kararından dolayı eklemiştir. Başka bir ifadeyle Arapça cümlede, “Ailesi (veya başka birkaç tercümeyle göre, tabi ve taraftarları) olmayana ne mutlu!..” denilerek imrenme dile getirilmiş, fakat bu gibtanın sebebi bildirilmeyip okuyucu yahut dinleyicinin anlayışına bırakılmıştır. Şair Hâfız, evli olmayana imrenmeyi, kendi anlayışına göre, oğlun, kızın elden çıkması sebebine bağlamıştır. Bahis konusu Arapça söze, ismi meçhul mütercim de “Ne güzeldir şol kimseye ki ehl ü ‘iyâli olmaya ki ogul kız acısı görmez.” (vr. 18b) karşılığını vererek onu Hâfız’a benzer şekilde çevirmiştir.

5- Hâfız, “Büyük kişilerin meclisleri sözün kaleleridir” şeklinde tercüme edilebilecek مَجَالِسُ الْكِرَامِ حُصُونُ الْكَلَامِ cümlesini Türkçeye şöyle çevirmiştir:

“Kerîmün meclisi söz kal’asıdır

Ki âkıllarun ol öz kal’asıdır” (vr. 116b).

[Değerli kişinin meclisi, sözün kalesidir. O, akıllı insanların kendi kalesidir.]

Görüldüğü gibi şair Hâfız, Arapça vecizede cem’ (çokluk) şeklindeki “mecâlis, kirâm, husûn” kelimelerine, tercümesinde “meclis, kerîm, kal’a” diyerek teklik karşılıklar vermiştir. Söz konusu Arapça cümleyi ismi bilinmeyen mütercim de kelimesi kelimesine aynı biçimde çevirmiştir: “Kerîmün meclisi söz kal’asıdır.” (vr. 20a).

Adı meçhul mütercimin *Nesrû'l-leâlî* tercümesindeki الْحَقُّ مِنَ الدِّينِ قَوْلٌ cümlesi (vr. 19a), Kâsım, Hâfız ve Mustafa bin Şücâ’nın aynı konudaki eserlerinde bulunmakta; anılan vecizeler derlemesinin 15-18. asırdaki diğer çevirilerinde yer almamaktadır. Yine incelediğimiz metindeki كَفَى بِالسَّلَامَةِ دَاءٌ cümlesi ve karşılığı (vr. 19b) da sadece şair Kâsım (vr. 45b) ve Hâfız’ın (vr. 115b) aynı konudaki eserlerinde görülmekte; bu durum da diğer

benzerliklere ek olarak o edebî şahsiyetin Hâfız'ın *Lü'lü'-i Mendûd* adlı eserinden faydalandığını düşündürmektedir.

SONUÇ

Hangi asır yazarlarından olduğu eldeki eserden anlaşılamayan, fakat 17 veya 18. asır edebî şahsiyetleri arasında yer aldığını tahmin ettiğimiz mütercim, *Nesrû'l-leâli* isimli Arapça güzel sözler derlemesini mensur olarak Türkçeye çevirmiştir. İsmi belirsiz mütercim, mukaddimeye, telif sebebini anlatmaya lüzum görmeksizin besmeleyle başlayıp 280 Arapça vecizeyi tercüme etmiştir. Onun bu çevirisi, bahis konusu vecizeler kitapçığının mütercimi bilinmeyen tercümelerinden biridir. Ancak bulunabilecek başka nüshası veya nüshalarının, tercüme tarihi ve mütercim hakkında bilgiler ihtiva etmesi ihtimal dahilindedir. Yazar, Arapça sözlerin büyük bir kısmını doğru tercüme etmiş; az bir kısmına hatalı veya noksan karşılık vermiştir. Karşılaştırmalar sonucunda görülen birtakım benzerlikler, onun bu çalışması sırasında 15. asır Osmanlı şairlerinden Hâfız'ın, 825/1422 yılında Sultan II. Murad için tamamladığı, "*Lü'lü'-i Mendûd*" isimli manzum *Nesrû'l-leâli* tercümesinden yer yer faydalanmış olabileceğini düşündürmektedir.

Bu çeşit metinler, Türk Dili ve Edebiyatı tarihine ilaveten tercüme türleri, hemen hemen her milletin kültüründe yer alan güzel sözler, atasözleri, ahlak, eğitim, çocuk terbiyesi ve felsefe gibi değişik yönlerden ele alınıp incelenmeye elverişli görünmektedir. Yine böyle güzel ahlaki metinlerin, millî ve insani değerleri yetişmekte olan nesillere aktarmada faydalı bir vasıta olacağı da muhakkaktır.

Metin Neşrinde Gözetilen Usul

Her bir vecizeye [] işareti içinde birer sıra numarası verilmiş; Arapça cümlelerin asli harfleriyle yazılması, Türkçe tercümelerinin ise çevriyazı alfabetiyle Latin harflerine aktarılması tercih edilmiştir. Mütercim veya müstensihinden ileri gelen noksanlar [] işareti içinde tamamlanmış; vecize tercümelerinin günümüz Türkçesine çevirisi yine aynı işaret içinde verilmiştir. Arapça vecizelerdeki bazı farklar ve onların tercümelerinde yer yer rastlanan yanlışlar, *Nesrû'l-leâli*'nin diğer çevirileri de göz önünde tutularak dipnotlarda belirtilmiştir. İsmi belirsiz mütercimin tercümelerinde ara-sıra rastlanan yazım hataları da düzeltilmiştir.

[*Nesrû'l-leâli* Tercümesi]

(vr. 14b) بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

[1] إِيْمَانُ الْمَرْءِ يُعْرَفُ بِإِيْمَانِيهِ

Kişinin imanı yeminlerinden bilinür.

[Kişinin imanı yeminlerinden bilinir.]

[2] أُخُوْكَ مِنْ وَاسَاكَ فِي النَّبْذَةِ

Senin kardeşin şiddetde seniyle olandır.

[Senin kardeşin zahmet, meşakkat(vaktin)de senin yanında olandır.]

[3] إِظْهَارُ الْعَنَى مِنَ الشُّكْرِ

Zenginlik göstermek şükürdür.

[Zenginliği göstermek şükürdür. (ihtiyaç arz etmemek şükürdür.)]

- [4] أَدْبُ الْمَرْءِ خَيْرٌ مِنْ ذَهَبِهِ
Kişinin edebi altunundan hayırlıdır.
[İnsanın edebi, altınından daha iyidir.]
- [5] أَدَّبَ عِبَالِكَ تَنْفَعُهُمْ
'İyâliğe edeb öğretmen, iyâliğe nef' virir.
[Çoluk-çocuğuna edep öğretmen, fayda verir.]
- [6] أَحْسِنُ إِلَى الْمُسِيئِ سُدُّهُ
Kötülük idene sen eyülük eyle.³
[Kötülük edene sen iyilik et. (Böylece onun kötülüğünü engellersin).]
- [7] إِخْوَانُ هَذَا الزَّمَانِ جَوَاسِيْسُ الْعُيُوبِ
Zamâne kardaşlar[ı] 'ayıblar arayıcıdır.
[Zamane dostları kusur arayıcıdır.]
- [8] اسْتَرَاحَةَ النَّفْسِ فِي الْيَأْسِ
Me'yūs olmaçlıkda nefis rāhat eyler.
[Nefis, ümitsizlikte (insanlardan beklentiyi kesmekle) rahat eder.]
- [9] إِخْفَاءُ الشَّدَائِدِ مِنَ الْمُرْوَةِ
Muşibetleri gizlemek mürüvvedendir.
[Belâ ve musibetleri gizlemek mertlik, yiğitliktendir.]
- [10] بَرُّ الْوَالِدَيْنِ سَلْفٌ
Vâlideynine eylik eylemek, âhirete eyi 'amel göndermektir.
[Anne ve babaya iyilik etmek, ahirete iyi amel göndermektir.]
- [11] بَيْتِيرٌ نَفْسَكَ بِالظَّفْرِ بَعْدَ الصَّبْرِ
Şabırdan şonra nefsiğe vuşul-i murād ile tebşir eyle.
[Şabırdan sonra kendini murada ermek(istediğine erişmek)le müjdele!]
- [12] بَرَكَةُ الْمَالِ فِي آدَاءِ الزُّكُورَةِ
Zekât virmede māl bereketli olur.
[Malın bereketi zekât vermededir.]
- [13] بَغِ الدُّنْيَا بِالْأَجْرَةِ تَرْبِحْ
Dünyâda vüs'at istemeyip âhîret isteyen 'azîm fayide eder.⁴
[Dünyada genişlik, bolluk istemeyip ahiret (nimet ve saadetini) isteyen büyük fayda elde eder.]
- [14] بُكَاءُ الْمَرْءِ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ قُرَّةُ الْعَيْنِ
Kişinin Bārî Te'âlâ korkusundan ağlaması, kurre-i 'ayndır.
[Kişinin Yüce Allah korkusundan ağlaması, gözünün aydın olmasına vesiledir.]
- [15] بَاكِرٌ تَسْعُدُ
Her işe başladığın vaçitde erken başla ki sa'âdet bulasın.
[Her işe başladığın zamanda erken başla ki mutlu olasın.]
- [16] بَطْنُ الْمَرْءِ عَدُوُّهُ
(vr. 15a) Kişinin karnı düşmenidir.
[İnsanın karnı düşmanıdır.]

³ Mütercim, tercümesinde Arapça vecizenin son kelimesine karşılık vermeyi ihmal etmiştir. Söz konusu tercümenin devamının şu manada olması gerekirdi: "...ki onun fenalığını seddedesin (kapayasın)."

⁴ Bu vecizenin, "Dünyayı ahirete sat; kazanırsın..." manasında çevrilmesi gerekirdi. Anılan Arapça cümlede dünya nimet ve saadetinin, ahirettekilere göre az ve kısa olduğuna işaret edilmekte; bu geçici âlemde ibadet ve iyiliklerle, ayrıca nefsin gayr-ı meşru keyif ve eğlencelerini bırakmakla ebedî hayatın kazanılması telkin edilmektedir. Ayrıca konuya dair Kur'an ayetleri ve Hz. Peygamber'in hadisleri göz önünde tutularak hem dünyada iyilik, hem de ahirette iyilik istemenin İslamca bir mahzurunun olmadığını söylemek de gerekir. Şu ayet mealleri, Allah'tan sadece dünyada değil, hem burada, hem de ahirette iyilik (sağlık, mal-mülk, eş, çocuk vb. nimetleri) istemek gerektiğini bildirmektedir: "...İnsanlardan öyleleri vardır ki 'Ey Rabbimiz, bize dünyada ver derler. Böyle kimselerin ahiretten hiç nasibi yoktur. Onlardan bir kısmı da 'Ey Rabbimiz, bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru!' derler. İşte onlar için kazandıklarından büyük bir nasip vardır. (...)" (Kur'an, Bakara Suresi, 2/ 200-202).

- [17] بُكْرَةُ السَّبْتِ وَ الْخَمِيسِ بَرَكَةٌ
Cum'a irtesi ve Perşembe günü işe başlamak bereketdir.
[Cumartesi ve Perşembe günü işe başlamak bereketdir.]
- [18] بَرَكَةُ الْعَمَلِ فِي حُسْنِ الْعَمَلِ
'Ömrün bereketli olanı, eyü 'amel ile geçendir.
[Ömrün bereketli olanı, iyi amelle geçendir.]
- [19] بَلَاءُ الْإِنْسَانِ مِنَ اللِّسَانِ
İnsanın çektiği belâ ve za'ımet dilindedir.
- [20] بِرُّكَ لَا تُبْطِلُهُ بِالْمَنَّةِ
Şadakanı başa kakmak ile ibtâl itme.
[Sadakanı başa kakmayla boşa çıkarma.]
- [21] بِشَاشَةِ الْوَجْهِ عَطِيَّةٌ ثَابِتَةٌ⁵
Güler yüzli olmak karar üzere olan şadakadır.
[Güler yüzlü olmak, devamlı olan iyiliktir.]
- [22] تَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ يَكْفِكَ
Allah Te'âlâya tevekkülü olmak şa'na kifâyet ider.
[Yüce Allah'a tevekkül etmek sana yeter.]
- [23] تَأْخِيرُ الْإِسَاءَةِ مِنَ الْإِقْبَالِ السَّعَادَةُ⁶
Kötü işleri işlemeyüp te'hîr etmek, sa'âdetin karşılamasıdır.
[Kötü işleri işlemeyüp ertelemek saadetin karşılamasıdır (bahtiyarlıktır).]
- [24] تَذَارِكُ فِي آخِرِ الْعُمْرِ مَا فَاتَكَ فِي أَوَّلِهِ
'Ömrü evvelinde idilmeyen 'ibâdet, ömrün âhîrinde işlenmek gerektir.
[Ömrün başında edilmeyen ibadetin sonunda edilmesi gerekir.]
- [25] تَكَاسُلُ الْمَرْءِ فِي الصَّلَاةِ مِنْ ضَعْفِ الْإِيمَانِ
Kişi namâza tekâsül etmek imânının za'fındandır.
[Kişinin namazda tembellik etmesi, imanının zayıflığındandır.]
- [26] تَقَالَ بِالْخَيْرِ تَنْتَلُهُ
Eyi iş ile fâl eyle, hayra nâ'il olasin.
[İyi iş ile fal tut ki iyiliğe erişsin.]
- [27] تَأْكِيدُ الْمَوَدَّةِ فِي الْحُرْمَةِ
Dostluğu muhkem etmek isteyen, dostluğu tekrâr etmek gerektir.⁷
[Dostluğu sağlamlaştırmak isteyen tekrar etmesi gerekir.]
- [28] تَعَاْفَلْ عَنِ الْمَكْرُوهِ تَوْقُرْ
Kötü işlerden tegâfûl ve terk itme, vaqûr ve hürmetli olmağa delâlet ider.
[Kötü işlerden habersiz gibi davranman ve onları bırakman, ağırbaşlı ve itibarlı olmağa alâmettir.]
- [29] تَزَاخُمُ الْأَيْدِي عَلَى الطَّعَامِ بَرَكَةٌ
Ta'âma çok el şunulmak bereketdir.
[Yemeğe çok elin uzatılması bereketdir.]
- [30] تَطْرُقُ بِتَرْكِ الذُّنُوبِ
Günâhları terk etmekle zarîf ol!
[Günâhları bırakmakla zarîf ol!]
- [31] تَوَاضَعُ الْمَرْءِ يُكْرِمُهُ

⁵ Bu cümlenin son kelimesi (sâbitetün), bazı Nesrû'l-leâlî nüsha ve tercümelerinde "sâniyetün" şeklindedir.

⁶ Bu vecize, Nesrû'l-leâlî tercüme ve şerhlerinin çoğunda تَأْخِيرُ الْإِسَاءَةِ مِنَ الْإِقْبَالِ şeklindedir.

⁷ Bu karşılık hatalıdır. Arapça sözün "Dostluğun sağlamlaştırılması saygıdadır." manasında çevrilmesi gerekirdi. Vecizede dostluğun hürmetle kuvvetleneceği ifade ediliyor.

- Kişinin tevâzu‘ itmesi kendüyi mükerrem kılar.
[Kişinin alçakgönüllü olması, kendisini saygıya eriştirir.]
- [32] ثَلَاثٌ مُهْلِكَاتُ بُخْلِ وَ هَوَى وَ عَجْبٌ
Üç şey şahibini ihlâk ider: Buhl itmek ve nefsin arzûsunu virmek ve kendüyi bilmek.
[Üç şey sahibini helak eder: Cimrilik etmek, nefsin (kötü) isteğini vermek ve kendini beğenmek...]
- [33] ثَلَمَةُ الدِّينِ مَوْتُ الْعُلَمَاءِ
Dînin ğâyib olması ‘ulemânın mevti ileler.
[Dinin kaybolması âlimlerin ölümü ileler.]
- [34] ثَلَمَةُ الْجِرْصِ لَا يَسُدُّهَا إِلَّا التُّرَابُ
Hırş gedigini toprakdan (vr. 15b) ğayrı bir şey toldurmaz.
[Hırş gedigini topraktan başka bir şey doldurmaz.]
- [35] ثَوْبُ السَّلَامَةِ لَا يُبْلَى
Selâmet esvâbı hiç eskimez.
[Sağlık, esenlik elbisesi hiç eskimez.]
- [36] تَنْ إِحْسَانِكَ بِالْأَعْتَدَارِ
Sağa eyülik idene sen i‘tizâr ile duâ kııl.
[Sana iyilik edene özürle dua et.]⁸
- [37] ثَبَاتُ الْمُلْكِ بِالْعَدْلِ
Mülk ve devletin devâmı ‘adâlet ileler.
[Ülke ve devletin devamı adaletledir.]
- [38] ثَوَابُ الْأَخْرَةِ خَيْرٌ مِنْ نَعِيمِ الدُّنْيَا
Âhîret sevâbı dünyâ ni‘metlerinden ğayrıdır.
[Ahiret mükâfatı dünya nimetlerinden ğayrıdır.]
- [39] ثَبَاتُ النَّفْسِ بِالْغَدَاءِ وَ ثَبَاتُ الرُّوحِ بِالْغِنَاءِ
Kişinin sebâtı ğidâ ileler ve rûhın sebâtı ğinâ ileler.
[Kişinin bedeninin yerinde durması ğıda ile ruhun yerinde durması ğına (zenginlik, insanlara ihtiyaç arz etmeme veya güzel ses) ileler.]
- [40] تَنَاءُ الرَّجُلِ عَلَى مُعْطِيهِ مُسْتَزِيدٌ
Kişi kendüye eylik edeni ögmek, kendü eyliğini arturur.
[Kişinin kendisine iyilik edeni övmesi, kendi iyiliğini artırır.]
- [41] جُدْ بِمَا تَجِدُ
Bulduğundan⁹ virmekle cömerd ol.
[Bulduğundan vermekle cömert ol.]
- [42] جَهْدُ الْمُقَلِّ كَثِيرٌ
Faķîr[in] cidd ü sa‘y[i] çok olur.
[Fakirin çalııp çabalaması çok olur.]
- [43] جَوْلَةُ الْبَاطِلِ سَاعَةٌ جَوْلَةُ الْحَقِّ إِلَى السَّاعَةِ
Bâılın cevelânı ve görünmesi bir sâ‘atdir; ğaķķın cevelânı ve zuhûrı kıyâmetecekdir.
[Batılın dolaşımı ve görünmesi bir saattir (bir an, kısa bir zamandır); gerçeğin dolaşımı ve görünmesi ise kıyamete kadar...]
- [44] جُودَةُ الْكَلَامِ فِي الْإِخْتِصَارِ
Kelâmın ve sözün a‘lâsı ve eyüsi muhtaşar ve az olandır.
[Sözün pek iyisi, kısa ve az olandır.]
- [45] جَلِيسُ الْمَرْءِ مِثْلُهُ

⁸ Bu tercüme hatalıdır. Arapça cümlelerin, “Özür beyanıyla iyiliğini iki kat et!” manasında çevrilmesi gerekirdi.

⁹ “Buldıgundan...” olmalı.

- Kişinin celisi ve muşâhibi kendüye münâsib ve uygun olan kimesne gerekdir.
[Kişinin oturup konuştuğu arkadaşının kendisine uygun kimse olması gerekir.]
- [46] جَلِيسُ الْخَيْرِ غَنِيمَةٌ
Eyi âdem ile oturmak ganîmetdir.
[İyi insanla oturmak ganimettir.]
- [47] جَالِسُ الْفُقَرَاءِ تَزِدُّ شُكْرًا
Fuqarâ ile oturmak şükri artırır.
[Fakirlerle oturmak şükürü artırır.]
- [48] جَلِيسُ السُّوءِ شَيْطَانٌ
Fenâ dost şeytandır.
[Kötü dost şeytandır.]
- [49] جُدُّ بِالْكَثِيرِ وَأَقْنَعُ بِالْقَلِيلِ
Keremi çok eyle; aza qanâ'at eyle.
[İyiliği çok et; aza kanaat et.]
- [50] جَلَّ مَنْ لَا يَمُوتُ
Ölmeyen kimesne 'âlîdir...
[Ölmeyen kimse yücedir...]
- [51] جَمَالُ الْمَرْءِ فِي الْجَلْمِ
Kişinin cemâli ve kemâli hilmindedir.
[Kişinin güzelliği ve olgunluğu huy yumuşaklığındadır.]
- [52] جَلْمُ الْمَرْءِ عَوْنُهُ
Kişinin hîlmi kendüye yardım ider.
[Kişinin huy yumuşaklığı kendisine yardım eder.]
- [53] حَيَاءُ الْمَرْءِ سِتْرُهُ
Kişinin hayâsı perdesidir.
[Kişinin hayâsı perdesidir. (Onu kötülüklerden koruyan bir engeldir).]
- [54] حُسْنُ الْخُلُقِ غَنِيمَةٌ
Eyü huylı olmak ganîmetdir.
[İyi huylu olmak ganimettir.]
- [55] حُرْقَةُ الْأَوْلَادِ مَحْرَقَةُ الْأَكْبَادِ
Oğul-kız ölmesi ciğerleri (vr. 16a) yakar.¹⁰
[Oğlun, kızın ölmesi ciğerleri yakar.]
- [56] حُمُوضَاتُ الطَّعَامِ خَيْرٌ مِنْ حُمُوضَاتِ الْكَلَامِ
Ta'âmın ekşisi, kelâmın ekşisinden eyüdür.
[Yemeğin ekşisi, sözün ekşisinden iyidir.]
- [57] حُلِيُّ الرِّجَالِ الْأَدْنَبُ وَحُلِيُّ النِّسَاءِ الدَّهَبُ
Erkeğin zîneti edebdür, qarının zîneti zehebdür.
[Erkeğin süsü edep, kadının süsü altındır.]
- [58] حِدَّةُ الْمَرْءِ تُهْلِكُهُ
Kişinin hiddeti kendüyi helâk ider.
[İnsanın öfkesi kendisini mahvede(bili)r.]
- [59] حِرْفَةُ الْمَرْءِ كَنْزُهُ
Kişinin şan'atı [hazînesidir].
[Kişinin işi, mesleği hazinesidir.]

¹⁰ Burada, "Çocuklarımız ciğerparelerimizdir." manasına gelen ve İbn Kemâl'in Arapça kırk hadis şerhinde (İbn Kemâlpaşa 1316/1898-99: 66-67) hadis olduğunu belirttiği اولادنا اكبادنا sözünü hatırla(t)mak mümkündür. (Ayrıca bk. Aclûnî 1418/1997: I/ 307).

- [60] خَفَّ اللهُ تَأْمَنُ غَيْرَهُ
Bârî Te'âlâdan kork ki ğayrıdan emîn olasın.
[Yüce Allah'tan kork ki başkasından emin olasın.]
- [61] خَالَفَ هَوَاكَ تَسْتَرْحُ
Nefsinün arzüsuna muhâlefet iden râhat olur.¹¹
[Nefsinin isteğine karşı gelen rahat olur.]
- [62] خَيْرُ الْأَصْحَابِ مَنْ دَلَّكَ عَلَى الْخَيْرِ
Dostların ğayırılısı sana ğayır gösterendir.
[Dostların iyisi, sana iyilik (yolunu) gösterendir.]
- [63] خَابَتْ صَفْقَةٌ مِنْ بَاعِ الدِّينِ بِالدُّنْيَا
Zarar ider şol kimesne ki dînini dünyâyâ şata.
[Dinini dünyaya satan kimse zarar eder.]¹²
- [64] خَلِيلُ الْمَرْءِ دَلِيلُ عَقْلِهِ
[Kişinin] dostluk itdiği âdem kendi 'aqlına delîldir.
[Kişinin dostluk ettiği insan, kendi aklına alâmettir.]
- [65] خَوْفُ اللَّهِ يَجْلِي الْقَلْبَ
Allah korkusu ğalbi cilâlandırır.
[Allah korkusu kalbi parlatır.]
- [66] خُلِقَ الْقَلْبُ خَيْرٌ مِنْ مَلْءِ الْكَيْسِ
Ħüyü eyü olan ğalb, tolu kîsesinden ğayırılıdır.
[Huyu iyi olan kalp, dolu kesesinden hayırılıdır.]
- [67] خُلُوصُ الْوَدِّ مِنْ حُسْنِ الْعَهْدِ
Dostluĝı ğâlîş itmek 'ahdin eyliğindedir.
[Dostluĝu halis etmek, (verilen) sözün iyiliğindedir.]
- [68] خَيْرُ النِّسَاءِ الْوَدُودُ الْوَلُودُ
Ķarının ğayırılısı erini sevip çok toĝurandır.
[Kadının iyisi, kocasını sevip çok doĝurandır.]
- [69] خَيْرُ الْمَالِ مَا أَنْفَقَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
Mâliĝ ğayırılısı ĝazâ yoluna¹³ şarf olunandır.
[Malın hayırılısı gaza yoluna harcanandır.]
- [70] دَوَاءُ الْقَلْبِ الرِّضَاءُ بِالْقَضَاءِ
Ķazâyâ râzî olmak ğalbe 'ilâc itmekdir.
[İlahi takdirin meydana gelmesine razı olmak, kalbe ilaç yapmaktır. (Onun devasıdır).]
- [71] دَاءُ النَّفْسِ فِي الْحَرْصِ
Tâma'dadur nefsinün renci.
[Nefsin hastalığı açĝözlülüktedir.]
- [72] دَلِيلُ عَقْلِ الْمَرْءِ قَوْلُهُ وَ دَلِيلُ أَصْلِهِ فِعْلُهُ
Kişinin 'aqlına ğavli delîldür ve aslına, ya'nî nesebine fi'li delîldir.
[Kişinin aklına sözü ve aslına, yani soyuna işi delildir.]
- [73] دَوَامُ السُّرُورِ بِرُؤْيَاةِ الْإِخْوَانِ
Sürürüĝ devâmı iĝvânı görmektedir.
[Sevincin devamı, kardeşleri/ samimi dostları görmektir.]
- [74] دَوْلَةُ الْأَرْذَالِ أَفَةُ الرَّجَالِ

¹¹ Bu Arapça vecizenin "Nefsin(in kötü isteklerin)e karşı çık; rahat et!" manasında tercüme edilmesi daha uygun olurdu.

¹² Burada şu mealdeki ayeti hatırla(t)mak mümkündür: "Dünya hayatını ahirete tercih edenler, (insanları) Allah yolundan çevirip onu eğri ve çelişkili göstermek isteyenler var ya, işte onlar uzak bir sapıklık içindedirler." (Kur'an, İbrahim Suresi, 14/3).

¹³ Bu kelime, "eyüliğe" şeklinde de okunabilecek biçimde yazılmıştır.

Denî ve alçağ kimesnelere devletün iqbâli, erenlere âfet irâs ider.

[Aşağı ve alçak kimselere devletin (makam, zenginlik ve itibarın) yönelişi, tecrübeli ve akıllı kişilerin felaketine sebep olur.]

[75] دِينَارُ الْبَحِيلِ حَجْرٌ

Bahîlin altını [taşdır.] (vr. 16b)

[Cimrinin altını taştır.]

[76] دِينُ الرَّجُلِ خَدِيئُهُ

Kişinün dostudur dîni.

[Kişinin dindarlığı, dostudur.]

[77] ذَوْلَةُ الْمُلُوكِ فِي الْعَدْلِ

Devlet mülki ‘adddedir. Ya’nî ‘adâlet itmek, kişiniñ devletini bâkî kılar.

[Devletin izzeti adalettedir. Yani adaletli olmak, insanın devletini (makam, zenginlik ve itibarını) kalıcı kılar.]

[78] دَارَ مَنْ جَفَاكَ تَخْجِيلاً

Sağa cefâ idene eylik itmeñ anı hacîl kılar.

[Sana eziyet edene iyilik etmen, onu utandırır.]

[79] دُمٌ عَلَى كَطْمِ الْغَيْظِ تُحْمَدُ عَوَافِيكَ

Darkınlığın yutmağ üzerine dâ’im ol ki ‘âkıbetiñ hayr ola.

[Öfkeni tutmaya devam et ki sonun iyi olsun.]

[80] دُمٌ السَّيِّئِ مِنَ الْإِسْتِعَالِ بِهِ

Bir şey’i zemm itmek, ol şey’e mübtelâ olmasına delâlet ider.

[(İnsanın) bir şeyi kötölemesi, o belaya tutulmuş olduğunu gösterir.]

[81] دَرُ الطَّاعِينَ فِي طُغْيَانِهِمْ

Azgınları azgınlığında terk eyle; karışma anlara...¹⁴

[Azgınları azgınlığında bırak! Onlara karışma...]

[82] ذَنْبٌ وَاحِدٌ كَثِيرٌ وَ أَلْفٌ طَاعَةٌ قَلِيلٌ

Bir günâh rûz-ı cezâda çok olup biñ sevâb azdır.

[(Ahirette amellerin karşılığının verileceği) ceza gününde bir günah çok; bin sevap azdır.]

[83] ذَوَاقَةُ السَّلَاطِينِ مَحْرَقَةُ السَّقَاتِينِ

Sultânların zevki tutağları yakıcıdır.¹⁵

[Sultanların zevki (yiyecek ve içeceklerini tatmak) dudakları yakıcıdır.]

[84] ذِكْرُ الْأَوْلِيَاءِ مَنزِلَةُ الرَّحْمَةِ

Allah dostlarını söyleşmek, rahmeti inzâl ider.

[Allah dostlarını konuşmak (Velilerden bahsetmek), rahmeti indirir.]

[85] ذُلُّ الْمَرْءِ فِي الطَّمَعِ

Ṭama’ itmede kişi zelil olur.

[İnsan açgözlülük etmekle alçağ olur (hor görülür).]

[86] ذَلِيلُ الْفَقْرِ عَزِيزٌ عِنْدَ اللَّهِ

Zelil olan fakîr, Bârî Te’âlâ katında ‘azîzdir.

¹⁴ Kanaatimizce burada iyiliği emretme ve kötülükten alıkoyma vazifesini bırakmak tavsiye edilmiyor; şahsi istek ve iradeleriyle gayr-ı İslami bir hayat tarzını benimseyen kimselerin mesuliyetlerinin kendilerine ait olduğu, onların doğru yolda bulunan kişilere zarar veremeyeceği ifade ediliyor. Bu vecizeyi şu ayet meallerini göz önünde tutarak anlamak gerekir: “Ey iman edenler! Siz kendinize bakın. (Kendinizi düzeltin). Siz doğru yolda olursanız, sapıtan kimse size zarar veremez. (...)” (Kur’an, Maide Suresi, 5/105). “Bırak onları, kendilerine söz verilen güne kavuşana kadar dalsınlar, oynasınlar.” (Kur’an, Zuhur Suresi, 43/ 83).

¹⁵ Bu sözün, “Sultanların yiyecek ve içeceklerini çok tadan, dudaklarını yakar.” manasında çevrilmesi gerekirdi. Anılan Arapça vecizede, insanların, bilhassa ilim ve irfan sahibi olanların, gerektiğinde nasihatte bulunabilmek ve kendilerinin hatalarını söyleyebilmek için, hükümdarların sofrasına oturmaması (onlara bir menfaat bağıyla bağlı olmaması) gerektiği anlatılıyor.

- [İtibarsız olan, hor görülen fakir, Yüce Allah katında değerlidir. (Sevgili ve itibarlı olabilir).]
- [87] دَلَاقَةُ اللِّسَانِ رَأْسُ الْمَالِ
Dilde olan feşâhat sermayedir insanda.
[Dili doğru, hatasız ve akıcı olarak kullanması insanın sermayesidir.]
- [88] ذِكْرُ الشَّبَابِ حَسْرَةٌ
Yigitligi zikr idüp söyleşmek hasretidir.
[(Yaşlılıkta) gençliği anıp konuşmak, üzülp iç çekmeye sebeptir.]
- [89] ذِكْرُ الْمَوْتِ جَلَاءُ الْقُلُوبِ
Ölüm söyleşmek kalbi cilâlandırır.
[Ölümü anmak kalbi parlatır.]
- [90] رَاعِ أَبَاكَ يُرَاعِيكَ ابْنُكَ
Sen babaña ri'âyet eyle; oğluñ saña ri'âyet eylesün...
[Sen babana hürmet et ki, oğlun da sana saygı gösterecektir...]
- [91] رِفَاهِيَّةُ الْعَيْشِ فِي الْأَمْنِ
Refâhiyyet ile geçinmek emniyyetde olur.
[Bollukla geçinmek güvenlik içinde olur.]
- [92] رُتْبَةُ الْعِلْمِ أَعْلَى الرُّتْبِ
'İlm rütbesi rütbeleriñ a'lâsıdır.
[İlim derecesi, derecelerin en üstünüdür.]
- [93] رِزْقُكَ يَطْلُبُكَ فَاسْتَرْخِ
Rızıkıñ seni arayıp bulur; var rāhat eyle.
[Rızıkın seni arayıp bulur; haydi rahat et...]
- [94] رَسُولُ الْمَوْتِ أَوْلَادُهُ
Kişiniñ çoğması, ölmesini bildirüp haber verir.
[Kişinin çoğması, ölmesini bildirip haber verir.]
- [95] رَوَايَةُ الْحَدِيثِ انْتِسَابٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (vr. 17a)
Hadîs-i şerîf rivâyet idüp söyleşmek, Muḥammed aleyhi's-şalâtu ve's-selâma müntesib olmakdır. [Hadîs-i şerîf rivayet edip konuşmak, Hz. Peygamber'le (a.s.) irtibatlı olmaktır.]
- [96] رُغُونَاثُ النَّفْسِ عِنْدَ مَتْبَعِهَا
Nefsi meşakkât ile kullanañ nefsi yorultmağdır.
[Nefsi zahmetle kullanañ yormaktır.]
- [97] رَاعِ الْحَقَّ عِنْدَ غَلْبَاتِ النَّفْسِ
Haqq'ıñ emrine ri'âyet [eyle] nefsin gâlibligi 'indinde.
[Nefsin baskın olması hâlinde Cenab-ı Hak'ın emrini gözet.]
- [98] رَفِيقُ الْمَرْءِ دَلِيلُ عَقْلِهِ
Kişiniñ konuştuğı refîk 'aqlına delildir.
[Kişinin konuştuğı arkadaşı aqlına delildir. (Aklının hangi derecede olduğunu gösterir).]
- [99] زَيْنُ الرَّجَالِ بِمَوَازِينِهِمْ¹⁶

¹⁶ Bu sözün ilk kelimesi, bazı *Nesrû'l-leâlî* nüsha ve tercümelerinde "Zini'r-ricâle..." şeklindedir. Mütercimlerin çoğu, anılan cümleyi "İnsanları kendilerine mahsus terazilerle tart!" manasında çevirmişlerdir. Mesela Mustafa bin Şücâ' bu sözü, "Vezn eyle erenleri yine erenler mîzânında. Erenlerden murâd ricâlu'llâhdur." (Mustafa bin Şücâ', vr. 37a) şeklinde çevirmiş ve erler, adamlar manasındaki "ricâl"den kast edilenin Allah adamları olduğu açıklamasını yapmıştır. Aynı sözü Mâtemî şu şekilde tercüme etmiştir: "Vezn-i mikdâr her kişünün bil/ Ki tefâvütle geldiler eşhâs" (Mâtemî, vr. 124b). Burada herkesin (akıl ve göz terazisinde) tartılıp değer ve derecesini bilmek gerektiği, şahısların birbirinden farklı olduğu belirtilmektedir. Şuara tezkiresiyle meşhur Kastamonulu Latîfî de aynı sözü, kişinin insanları tanınması, halkın miktarlarını birbiriyle mukayese ederek herkesin değer ve derecesini bilmesi gerektiği manasında çevirmiştir: "Merdüm oldur ki ola merd-şinâs/ Ana ma'lûm ola makâdir-i nâs/ Ol ki vezn itdi merd ile merdi/ Bildi mikdârı ile her ferdi". (Ceyhan ve İkinci 2020: 137). 16. asır

Kişilerin zeyn ve mertebesi mizân ileidir.

[Kişilerin süs ve derecesi terazi ileidir.]

[100] رَحْمَةُ الصَّالِحِينَ رَحْمَةٌ

Şâlihlerin zahmet çekmesi rahmetdir.

[Salihlerin zahmet çekmesi rahmettir.]

[101] زَلَّةُ الْعَاقِلِ كَثِيرَةٌ

‘Akıl olan kişinin küçük günahı büyük olur.

[Akıllı olan kişinin küçük günahı büyük olur.]

[102] رَحْمَةُ الْعَاقِلِ كَثِيرَةٌ

‘Akıllı zahmeti çoktur.

[Akıllı kişinin zahmeti çoktur.]

[103] زَوَالُ الْعُلَمَاءِ مِنْ مَوْتِ الْعُلَمَاءِ

‘İlmin gâyib olması, ‘ulemâ’ ölmesinden kolaydır.

[İlmin kaybolması, âlimlerin ölmesinden kolaydır. (Daha hafif, daha zararsızdır).]

[104] زُرَّ الْمَرْءَ عَلَى قَدْرِ إِكْرَامِهِ لَكَ

Bir kişinin sana ikrâmı kadarince sen anı ziyâret eyle.

[Bir kişiyi sana ikramı kadar ziyaret et.]

[105] زُهْدُ الْعَامِيٍّ مَصْلَبَةٌ

Câhilin zühed ve takvâsı kendüyi dâlâletde kılar.

[Cahilin sofuluğu ve takvası kendisini sapıklığa düşürür.]

[106] زِيَارَةُ الْكَيِّبِ إِطْرَاءُ الْمَحَبَّةِ

Dostu ziyâret muhabbeti tâzelendirir.

[Dostu ziyaret sevgiyi tazeler.]

[107] زَوَائِبُ الدُّنْيَا مَشْحُونَةٌ بِالرَّزَائِبِ

Dünyanın köşeleri doludur müşibet ile.

[Dünyanın köşeleri musibet(ler)le doludur.]

[108] زِيَارَةُ الصُّعْفَاءِ مِنَ التَّوَّائِعِ

Fakirlere varup ziyâret etmek tevâzu‘dandır.

[Fakirlere gidip onları ziyaret etmek tevazudandır.]

[109] زِينَةُ الْبَاطِنِ خَيْرٌ مِنْ زِينَةِ الظَّاهِرِ

Kalbin zîneti, zâhirini tonatmadan hayırlıdır.

[Kalbin süsü (iyi duygu ve niyetlerle bezenmesi), dış yüzü süslemekten hayırlıdır.]

[110] سُوءُ الظَّنِّ مِنَ الْحَزْمِ

Sü’-i zann, ya’nî bir âdemi kötülüğe nisbet eylemek harâmdandır.¹⁷

şairlerinden Rihletî Efendi, bu cümleyi “Ko terâzû-yı akla seng-i kıyâs/ Kadr-i her kes be-ımtihân mî-senc” (Rihletî, vr. 27a) mısralarıyla çevirmiş; akli terazisine kıyas taşını koyup herkesin değerini deneyerek ölçmeyi tavsiye etmiştir.

¹⁷ Mütercim, Arapça cümlelerin sonundaki “hazm” kelimesine “harâm” diye hatalı bir karşılık vermiştir. حزم (hazm), sağlam ve doğru görüş, işine basiretle bakıp onu sağlam kazığa bağlamak manasındadır. Bu cümlede, sağlam, doğru görüş sahibi olmak ve hilelerden korunmak için basiretli davranmak gerektiği belirtiliyor. Bundan dolayı vecizenin “Kötü zan, ihtiyatlı oluş alâmetlerindedir.” manasında çevrilmesi gerekirdi. Nitekim “Tedbirlilik, kötü ihtimâlleri düşünmenin sonucudur.” şeklinde tercüme edilebilecek şöyle bir hadis vardır: الحزم سوء الظنِّ (Kuzâî 1999: 36). Tahminimize göre, mütercim Arapça cümleye bu karşılığı verirken, “...Zannın çoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahdır...” (Kur’an, Hucurât Suresi, 49/12) mealindeki ayeti göz önünde bulundurmıştır. Eğer Arapça cümlelerin son kelimesi “harâm” olsaydı, o takdirde bu karşılık doğru olurdu. Söz konusu vecizedeki kötü zannı, günah olan ve bundan dolayı kaçınılması gereken zanlar içinde değil, aldanmamak ve hatalı bir karar vermemek gayesiyle basiretli olmak, bütün ihtimalleri hesaba katmak manasında anlamak daha uygun görünüyor. Yine Hucurât Suresinin şu mealdeki ayeti, sonuçta pişman olmamak için, bilhassa yoldan çıkmış kimseler tarafından getirilen haberlerin iyice araştırılmasını gerektiriyor ki, bu da işine basiretle bakmak ve onu sağlam yapmak demektir: “Ey iman edenler! Eğer bir fâsık size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa kötülük ederseniz de sonra yaptığınıza pişman olursunuz.” (Kur’an, Hucurât Suresi, 49/6).

- [Kötü zan, yani bir adamı kötülüğe nisbet etmek haramdandır.]¹⁸
- [111] سُرُورُكَ بِالذَّنْبِ غُرُورُكَ
Zenginlik ile sevinmeḡ mağrûr olmakdır.¹⁹
[Zenginlikle sevinmeḡ, mağrur (gururlu ve güvenilmeyecek şeye güvenip aldanmış) olmaktır.]
- [112] سُوءُ الْخُلُقِ وَخَشَّةٌ لَا خَلَاصَ مِنْهَا
Kötü hūylunun yanına kimesne gelmez ve ol kimesne yalnızlıktan kırtulmaz.
[Kötü huylunun yanına kimse gelmez ve o kimse yalnızlıktan kırtulmaz.]
- [113] سِيرَةُ الْمَرْءِ تُنْبِئُ عَنْ سَرِيرَتِهِ
Kişinin gizlediḡi bilinür kendininin ‘amelinden.²⁰
[Kişinin gizlediḡi, kendi amelinden bilinir.]
- [114] سَلَامَةُ الْإِنْسَانِ فِي حَفْظِ اللِّسَانِ (vr. 17b)
İnsanın rāḡatı dilin tıtmadadır.
[İnsanın rahatı (esenliḡi) dilini tutmadadır.]
- [115] سُكُوتُ اللِّسَانِ سَلَامَةُ الْإِنْسَانِ
Dilin söylememesi insānı rāḡatda kılar.
[Dilin söz söylememesi insanın rahat olmasını saḡlar.]
- [116] سَادَةُ الْأُمَّةِ الْفُقَهَاءُ
Ümmet-i Muḡammed’iḡ uluları fıḡh-ı şerîf ‘ilmini bilenlerdir.
[Muḡammed ümmetinin büyükleri, mübarek fıḡh ilmini bilenlerdir.]
- [117] سَكَرَةُ الْأَحْيَاءِ سُوءُ الْخُلُقِ
Dirilerin sarhoşları kötü hūylardır.²¹
[Dirilerin sarhoşları kötü huylardır.]
- [118] سِلَاحُ الضُّعَفَاءِ نَبْكَائِيَةٌ
Fuḡaraların silāḡı şikāyetdür.
[Fakirlerin silāḡı şikāyettir.]
- [119] سُمُّ الْمَرْءِ فِي التَّوَاضُعِ
Kişinin ululuḡı tevāzu‘dadır.
[Kişinin ululuḡu, alçak gönüllü oluştadır.]
- [120] شَيْنُ الْعِلْمِ الصَّلْفُ
‘Âlim olmayup da ‘âlimüm diyenler alçaklardır.
[Âlim olmayıp da âlimim diyenler alçaklardır.]
- [121] شَرُّ الْأُمُورِ أَقْرَبُهَا مِنَ الشَّرِّ

¹⁸ Bu cümlelerin “Kötü zan, işine basiretle bakıp onu saḡlam yapmak alâmetlerindedir.” manasında çevrilmesi gerekirdi. Nitekim Hâfız, bahis konusu vecizeyi “Ayıklıkandurur [bil] yaramaz zann/ Kemâl-i ‘akl ile her sanuyı san” (Hâfız, vr. 110b) şeklinde çevirerek kötü zannın, uyanıklık ve akılı başında bulunmaktan ileri geldiḡini ifade etmiştir. Rihletî de bu Arapça cümleyi çevirirken, her şeyden ihtiyat ve korkunun, akıl ve takvadan olduḡunu belirtmiş; onun devamında kötü düşünün ve herkesin kötülüḡünü isteyen bir kimsenin olmamayı tavsiye ederek “Güzel düşün. Çünkü zan güzelliḡi (insanlar hakkında iyi zanda bulunmak) imandandır.” demeyi de ihmal etmemiştir: “Akl ü perhîzden dürür el-hak/ İhtiyât ü hirâs her şeyden/ Bed-gümân olma fikr yahşî kıl/ Oldı îmândan çü hüsn-i zan” (Rihletî, vr. 28b).

¹⁹ Arapça cümledeki “dünyâ” kelimesine “zenginlik” karşılıḡını vermek, manaca ve serbest tercümenin sonucudur. Bahis konusu sözün, “Dünya (hayatı, varlıḡı, makam ve nimetleri) ile sevinmeḡ, mağrur (güvenilmeyecek bir şeye güvenip aldanmış) olmaktır.” şeklinde çevrilmesi, aslına daha uygun bir tercüme olurdu. Nitekim şair Hâfız, anılan vecizeyi “Bu dünyâyâ sevinüp olma garrâ/ Cihânun çün sebâtı yok i mevlâ” (Hâfız, vr. 110b) şeklinde tercüme etmiş; Mustafa bin Şücâ’ da “Erün dünyâsından ötürü sevinmesi gurûrdur.” şeklinde çevirip şöyle açıklamıştır: “Ya’nî dimekdür ki eger kişi mâl çokluguna veyâ ‘âlî mansıbdâ olduḡuna sevinecek olursa, tamâm gaflet ve ziyâde gurûrdur. (...)” (Mustafa bin Şücâ’, vr. 40a). Rihletî de aynı vecizeye “İtme dünyâ sürûrî-y-ile gurûr” (Rihletî, vr. 28b) karşılıḡını vermiştir.

²⁰ Bu cümledeki “sîret” kelimesi için verilmiş “amel” karşılıḡı pek uygun görünmüyor. Vecizenin “Kişinin gidişi, ahlâk ve tavırları, sırrından (gizli fikir ve hâlınden) haber verir” manasında çevrilmesi gerekirdi.

²¹ Bu sözün, “Dirilerin sarhoşluḡu kötü huylardır” şeklinde tercüme edilmesi gerekirdi.

- İşlerin şerri şerre karîb olandır.
[İşlerin kötüsü, kötülüğe yakın olandır.]
- [122] شَمْرٌ فِي طَلْبِ الْجَنَّةِ
Cennet talep itmede ihtimâm eyle.
[Cennete talipsen, çok dikkatle çalış; gayret et.]
- [123] شَخُّ الْغَنِيِّ غُفُوبَةٌ
Ganînin hırş ile buhl itmesi kendüye ‘uğubetdir.
[Zenginin açgözlülükle cimrilik etmesi kendisine cezadır.]
- [124] شَمَّةٌ مِنَ الْمَعْرِفَةِ خَيْرٌ مِنْ كَثِيرِ الْعَمَلِ
Bir mes’ele öğrenmek, çok ‘amelden hayırlıdır.
[(İslami ilimlere dair) bir mesele öğrenmek, çok amelden hayırlıdır.]
- [125] شَيْئُكَ نَاعِيكَ
Senin kıcalığına şaşa ölümden haber verir.
[Senin yaşlılığın, sana ölümden haber verir.]
- [126] شِفَاءُ الْجَنَانِ قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ
Kur’an okumak gönlün devâsıdır.
[Kur’an okumak, kalbin (şüphe, inkâr, kibir, riya vb. hastalıklarının) devasıdır.]
- [127] شَرُّطُ الْأَلْفَةِ تَرْكُ الْكُلْفَةِ²²
Dost ile görüşmenin şartı teklif itmektir.
[Dostla görüşmenin şartı, teklif etmemektir (Yabancılarla yapıldığı gibi resmî ve çekingen davranmamaktır).]
- [128] شَرُّ النَّاسِ مَنْ يَنْقِيهِ النَّاسُ
İnsanın alçağı insândan korkandır.²³
- [129] صِدْقُ الْمَرْءِ تَجَاتُهُ
Kişinin doğruluğu kendüyi kurtarır.
[Kişinin doğruluğu kendisini kurtarır. (Dünya ve ahirette ceza ve belalardan kurtulmasını, esenlik içinde olmasını sağlar.)]
- [130] صِحَّةُ الْبَدَنِ فِي الصَّوْمِ
Bedenin sağlığı oruç tutmadadır.
[Bedenin sağlığı oruç tutmaktadır.]
- [131] صِدْرُكَ يُورِثُ الطَّفَرَ
Senin şabrın seni necâta götürür.²⁴
[Senin sabrın seni kurtuluşa götürür.]
- [132] صَلَوَةُ اللَّيْلِ بَهَاءُ النَّهَارِ
Gice içinde namâz kılmak gündüz yüzi nûrlandırır.
[Geceleyin (teheccüd gibi nafiye) namaz kılmak, gündüz yüzü nurlandırır.]
- [133] صَلَاحُ الْبَدَنِ فِي السُّكُوتِ
Vücudun şalâhı sükûtdadır.
[Vücudun iyiliği, takvası susmaktır.]

²² Bu sözün, “Ülfetin şartı külfeti terk etmektir.” şeklinde çevrilip “Alışıp kaynaşmanın şartı, külfeti (zahmet veren resmî hâl ve tavırları) bırak(ıp samimi ol)maktır” manasında açıklanması, Arapça aslına daha uygun olurdu.

²³ Daha önce temas ettiğimiz gibi, bu cümlenin, “İnsanların kötüsü, insanların kendisinden çekinip sakındığı kimsedir.” manasında tercüme edilmesi gerekirdi.

²⁴ Arapça cümledeki “zafer” kelimesine “necât” karşılığının verilmesi, isabetli görünmüyor. Çünkü “zafer”, talep edilen şeyi elde etmek, istenilene ulaşmak manasına gelir; “necât” ise kurtulmak, kurtuluş demektir. Anılan vecize, “Sabrın seni maksadına eriştirir” manasında çevrilsen, bu tercüme, o sözün Arapça aslına daha uygun olurdu. Bahis konusu cümleyi 15. asır şairlerinden Kâsım, “Senin sabrın zaferi getirir” manasında çevirmiş (“Sabrun îrâs ider senün zaferi” vr. 29a); Hâfız da ona benzer şekilde tercüme etmiştir: “Sana sabrun götürür bil zafer hem/ Dutup Sa’dî sözün kılma sefer hem” (vr. 111b).

- [134] صَلَاحُ الْإِنْسَانِ فِي جَفْظِ اللِّسَانِ
İnsanın şalâhı dilin tutmasındadır.
[İnsanın iyiliği, takvası dilini tutmasındadır.]
- [135] صَاحِبُ الْأَخْيَارِ تَأْمَنُ مِنَ الْأَشْرَارِ
(vr. 18a) Eyüler ile görüş ki eşrardan emîn olasın.
[İyilerle görüş (arkadaşlık et) ki kötülük eden, şerli kimselerden emîn olasın.]
- [136] صَمْتُ الْجَاهِلِ سِتْرُهُ
Câhiliş söylememesi kendi 'aybın örter.
[Cahilin söz söylememesi kendi kusurunu örter.]
- [137] صِلِ الْأَرْحَامَ يَكْتُرْ حَشَمَكَ
Hıısımların ziyâret sebebiyle hâşemini artır.
[Yakınlarını ziyâret sebebiyle beraberinde bulunan ve sana yardım edebilecek olanları artır.]
- [138] صَلَاحُ الدِّينِ فِي الْوَرَعِ وَ فَسَادُهُ فِي الطَّمَعِ
Dîniş şalâhı takvâdadır ve fesâdı tãma' dadır.
[Dindarlığın iyiliği takvada, bozukluğu ise açgözlülüktedir.]
- [139] ضَمِنَ اللَّهُ رِزْقَ كُلِّ أَحَدٍ
Bârî Te'âlâ zâmin ve kefildir her bir insânın rızkını virmeğe.²⁵
[Yüce Yaratıcı her insanın rızkını vermeğe kefildir.]
- [140] ضَرْبُ الْخَبِيبِ أَوْعُ
Dostuñ vurması gâyet acıklıdır.
[Dostun darbesi son derece acı verir.]
- [141] ضِيَاءُ الْقَلْبِ مِنْ أَكْلِ الْحَلَالِ
Göñlüñ aydınlığı helâl yemeden olur.
[Gönlün aydınlığı, helâl lokma sayesinde.]
- [142] ضَرْبُ اللِّسَانِ أَشَدُّ مِنْ طَعْنِ السِّتَانِ
Diliñ fenâ sözi harbe ile vurmaktan daha şiddetlidir.
[Dilden çıkan kötü söz, mızrakla vurmaktan daha şiddetlidir.]
- [143] ضَلَّ مَنْ رَكَنَ إِلَى الْأَشْرَارِ
Azdı meyl iden azmışlara.
[Azanlara meyleden, sapkınlığa düşer. (Yolunu şaşırması olanlara meyleden yolunu şaşırır.)]
- [144] ضَلَّ مَنْ بَاعَ الدِّينَ بِالدُّنْيَا
Şol azdı dînini dünyâya değışen.
[Dinini dünya hayatına değışen (satan) kimse yolunu şaşırması, sapkınlığa düşmüştür.]
- [145] ضَيْقُ الْقَلْبِ أَشَدُّ مِنْ ضَيْقِ الْبَيْدِ
Göñül tarlığı el tarlığından, ya'nî zügürlükten eşeddir.
[Göñül darlığı, el darlığından, yani fakirlikten daha şiddetli (daha ağır, daha zordur).]
- [146] ضَاقَ صَدْرُ مَنْ ضَاقَ يَدُهُ
Göñli tar olur zügürt olan âdemiñ.
[Fakir olan adamın gönlü dar olur.]
- [147] ضَاقَتِ الدُّنْيَا مِنَ الْمُتَبَاغِضِينَ²⁶
Dünyâ tar olur iki küsülüye.

²⁵ "Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki rızkı Allah'a ait olmasın..." (Kur'an, Hud Suresi, 11/ 6). "Şüphesiz Allah rızık verendir, güçlüdür, çok kuvvetlidir." (Kur'an, Zariyat Suresi, 51/ 58).

²⁶ Arapça cümledeki "mütebâğız" kelimesi birbirini sevmeyen, birbirinden nefret eden demektir. Bundan dolayı anılan kelimeye "küsülü" değil, birbirine kin güden ve düşmanlık eden gibi bir karşılığın verilmesi gerekirdi. Hâfız, bu kelimeyi

- [Birbirine dargın iki kişiye dünya dar olur.]
- [148] طَابَ وَفَتْ مَنْ وَتَقَّ بِاللَّهِ تَعَالَى
Bārī Te‘ālā’ya i‘timādı doğru olan kişinin vakti hoşluk ve rāhatlık ile geçer.
[Yüce Yaratıcı’ya güveni tam olan kişinin vakti güzellik ve rahatlık içinde geçer.]
- [149] طُوبَى لِمَنْ رَزِقَ بِالْعَافِيَةِ
Se‘ādet ve eylük ol kişi içündür ki vücūdi hastelik görmeye.
[Mutluluk ve iyilik, vücudu hastalık görmeyen kişi içindir.]
- [150] طُولُ الْعُمُرِ مَعَ الطَّاعَةِ مِنْ خَلْعِ الْأَنْبِيَاءِ
‘Ömri uzun olup ‘ibādet ile geçürmek enbiyā ‘aleyhimü’s-selām hil‘atindendir.
[Ömrü uzun olup ibadetle geçürmek, peygamberlerin (selam onların üzerine!) değerli elbisesindendir.]
- [151] طَالَ عُمُرُ مَنْ قَصُرَ تَعَبُهُ
Zahmet ve meşakqati az olanın ‘ömri uzun olur.
[Zahmet ve sıkıntısı az olanın ömrü uzun olur.]
- [152] طَلَبُ الْأَدَبِ أَوْلَى مِنْ طَلَبِ الذَّهَبِ
Edeb taleb idüp öğrenmek, altın kazanmadan eyüdüdür.
[Edep isteyerek öğrenmek, altın kazanmaktan daha iyidir.]
- [153] طَرَّ مَعَ الْأُنْثَالِ (vr. 18b)
Yüri kendi cinsin ile.
[Kendi cinsinle yürü! (Kendine yaş, anlayış, hayat tarzı gibi yönlerden benzer olanlarla beraber otur, kalk.)]
- [154] طَالَ عُمُرُ مَنْ قَصُرَ رَجَاؤُهُ
Recāsı az olanın ‘ömri uzun olur.
[Ümidi az olanın ömrü uzun olur.]
- [155] طَاعَةُ الْعَدُوِّ هَلَاكٌ
Düşmene iṭā‘at etmek helākdür.
[Düşmana boyun eğmek ölmek, mahvolmaktır.]
- [156] طَاعَةُ اللَّهِ غَنِيمَةٌ
Bārī Te‘ālā’ya ‘ibādet etmek ganīmetdür.
[Yüce Yaratıcı’ya ibadet etmek ganimettir (külfetsiz bir nimettir).]
- [157] طُوبَى لِمَنْ لَا أَهْلَ لَهُ
Ne güzeldir şol kimseye ki ehl ü ‘iyāli olmaya ki oğul kız acısı görmez.
[Ne mutlu şu eşi ve çocukları olmayan kimseye ki o, oğul veya kızını kaybetme acısını görmez.]
- [158] ظَلَمَ الْمَرْءُ بَصْرَةَ
Kişinin zulüm görmesi kendüyi meşrū‘ ider.²⁷
[Kişinin zulüm görmesi, kendisini sara’ya tutulmuş gibi yapar.]
- [159] ظَلَمَ الْمُلُوكُ أَوْلَى مِنْ ذَلَالِ الرَّعِيَّةِ
Pādişāhların zulmi evlādur re‘āyānın sünnet-i Resūl’e muhālif işinden.²⁸

“küsülü” şeklinde çevirmişse de Mustafa bin Şucâ‘, Mâtemî, Latîfi, Rihletî gibi Nesrû'l-leâli’yi tercüme şair ve yazarların çoğu ona “buğz ve gazab kılıcı, ehl-i buğz, buğz u hiddet, düşmenlik” gibi karşılıklar vermişlerdir.

²⁷ Bu cümle, “Kişinin zulmü kendisini düşürür (başına belalar getirir)” manasında çevrilebilirdi.

²⁸ Bu cümle, Nesrû'l-leâli mütercimleri tarafından az-çok farklı şekillerde çevrilmiştir. Mesela bu tercümede yer yer tesirlerini fark ve ifade ettiğimiz şair Hâfız, “Beğin zulmü, halkın şımarıp meşru olmayan bidatlar, yani İslam dinine aykırı yenilikler icad etmesinden daha iyidir” manasında çevirmiştir: “Begün zulmi yeg andan kim ra’iyyet/ Kıla nâz ide nâ-meşrû‘ bid’at” (vr. 113a). Anılan şairin Lü’lü’-i Mendûd adlı eserinden faydalandığını tahmin ettiğimiz mütercim, bu beyitteki bid’ati, “sünnet-i Resûl’e muhālif iş” şeklinde tarif ederek tercümesine almıştır. Mustafa bin Şucâ‘, aynı cümleyi, sultanın zaman zaman hataları ve haksızlıkları meydana gelse de bir memleketin başında olmasının, bulunmayıp halkın birbirine zulmetmesinden,

- [Padişahların zulmü, halkın Peygamber sünnetine aykırı iş(ler)inden daha iyidir.]
- [160] ظَلَامَةُ الْمَظْلُومِ لَا تَضِيغُ
Mazlûmuñ zulmi zâyî' olup yanına almaz.²⁹
[Mazlumun uğradığı zulüm asla yanına kalmaz. (O zulmün hesabı muhakkak sorulur.)]
- [161] ظَلَمَ الظَّالِمُ يَفُودُهُ إِلَى الْهَلَاكِ
Zâlimiñ zulmi kendüyi helâke götürür.
[Zâlimin zulmü kendisini helâke (ölüme) götürür.]
- [162] ظَمًا الْمَالِ أَشَدُّ مِنْ ظَمِّ الْمَاءِ
Züğürtlük susuzluğu şuya susamadan eşeddir.
[Fakirlik susuzluğu (yoksulun mal elde etme arzusu), suya susamadan daha şiddetlidir.]
- [163] ظَلَّ السُّلْطَانَ كَطَلَّ اللَّهَ
Pâdişaha sığınmak Bârî Te'âlâ'ya sığınmak gibidir.
[Padişaha sığınmak Yüce Yaratıcı'ya sığınmak gibidir.]
- [164] ظَلَمَةُ الظَّالِمِ يَظْلِمُ الْإِيمَانَ
Zâlimiñ zulmi imânını arardır.
[Zâlimin zulmü imanını karartır.]³⁰
- [165] ظَلَّ عُمُرَ الظَّالِمِ قَصِيرٌ
Zâlimin 'ömri az olur.³¹
[Zâlimin ömrü kısa olur.]
- [166] ظِلُّ الْكَرِيمِ فَسِيحٌ
Cömerdleriñ gölgesi geniş olur.
[Cömertlerin gölgesi geniş (fayda ve himayeleri bol) olur.]
- [167] ظِلُّ الْأَعْوَجِ أَعْوَجٌ
Egrileriñ gölgesi egrî olur.
[Eğrilerin gölgesi eğri olur. (Doğru olmayan kişilerin gölgesi, yani yaptığı işler de doğru olmaz.)]
- [168] عَشٌّ قَنِعًا تَكُنْ مَلِكًا
anâ'at ile geçin ki pâdişâh olasın.
[Kanaatle geçin, sultan gibi ol.]
- [169] عَيْبُ الْكَلَامِ طَوِيلُهُ
Kelâmiñ 'ayblı olanı uzun olanıdır.
[Sözün kusurlu olanı uzun olanıdır.]

başka bir ifadeyle şikâyet edilen yönleri olsa da devletin, devletsizlikten daha iyi olduğu manasında çevirip açıklamıştır: "Beglerün zulmi yegrekdür ra'iyetinün zeledinden. Ya'nî dimekdür ki bir memleketde pâdişâh olmak yegrekdür eger zulm dahî iderse, pâdişâh olmayup ra'iyet birbirine ta'addî itmekden. Zîrâ memleketde ki pâdişâh olmaya, eşirrâ hücum idüp ol diyâr halkının mâl ü menâline ve ehline ta'addî idüp zarar virürler. Memleket halkına zeled ve horlukdur. Andan ise şekk yokdur ki memleketde pâdişâh olmak yegrekdür, eger zulm dahî idecek olursa..." (vr. 53a). 16. asır Osmanlı şairlerinden Rihletî ise bu Arapça sözü şu manada tercüme etmiştir: "Dünya işinin düzeni için büyüğün, küçüğün belli olması iyidir. Hükümdarların zulmü, halkın büyüklemeinden daha az zararlıdır.": "Kâr-ı âlem nizâmı için bes/ Yegdürür ulı kıçı bellü ola/ Zulm-i şehler ki kemdürür andan/ Bir ra'iyet ta'azzum eyleye tâ" (vr. 36a). 17. asır âlim ve şairlerinden Aksaraylı Dânişî bu cümleyi şöyle çevirmiştir: "İntizâm ü nizâm için teklîf/ 'Add olur mûcibât-ı devletden/ Zulm-ı şâhân ne denlü bed ise de/ Yegdür evbâşi-i ra'iyetden" (vr. 76b). İsmi belirsiz mütercim'in tercümesi, şair Hâfız'ın tercümesini andırmakta, bu karşılık da ondan faydalandığını düşündürmektedir.

²⁹ "Zalâmetü'l-mazlûm" tamlaması, mazlumun zulmü değil, mazlumun hakkı demektir. Bundan dolayı Arapça cümlelerin "Mazlumun hakkı yok olmaz." manasında çevrilmesi gerekirdi.

³⁰ İşlenen günahların kalpleri katılaştırdığı, kararttığı ve paslandığı konusunda ayet ve hadisler vardır. İslamca yasaklanmış fiilleri işleyenler de –manen ölmemişlerse– bu hâli kendi benliklerinde, vicdanlarında hissedebilirler. İmanın yeri olan kalbin paslanmasına dair şu ayet mealini anmak mümkündür: "Hayır! Onların kazanmakta oldukları kalplerini paslandırmıştır." (Kur'an, Mutaffifin Suresi, 83/14).

³¹ Bu vecizenin "Zalimin ömür çizgisi kısa olur." manasında tercüme edilmesi daha uygun olurdu.

- [170] عَاقِبَةُ الظُّلْمِ وَجِيمَةٌ
Cevr etmenin ‘ākıbeti yaramazlıktır.
[Zulmetmenin sonu kötüdür (tehlikelidir).]
- [171] عُلُوُّ الْهَيْمَةِ مِنَ الْإِيمَانِ
‘Āli himmet etmek imāndandır.
[Gayret yüksekliği, imandandır.]
- [172] عَدُوٌّ عَاقِلٌ خَيْرٌ مِنْ صَدِيقٍ جَاهِلٍ
Akıllı düşman hayırlıdır cāhil olan dosttan.
[Akıllı düşman, cahil dosttan hayırlıdır.]
- [173] عُسْرُ الْمَرْءِ مَقْدِمَةُ الْيُسْرِ
Kişinin zahmet çekmesi selāmet muqaddimesidir.
[Kişinin zahmet çekmesi selāmetin başlangıcıdır.]
- [174] عَلَيْكَ بِالْحَفِظِ دُونَ الْجَمْعِ فِي الْكُتُبِ
Her şeyi hıfz itmege mülāzemet eyle; kitāblara yazup cem‘ itme.
[Her şeyi hatırdā tutmaya devam et; kitāplara yazıp bir araya getirme!]
- [175] عُثُوبَةُ الظَّالِمِ سُرْعَةُ الْمَوْتِ
(vr. 19a) Zālimin cezası tizcek ölmektir.
[Zalimin cezası, tez vakitte öl(dürül)mesidir.]
- [176] عَقِيبَ كُلِّ لَيْلٍ يَوْمٌ
Her karanlıktan geceden sonra gündüz gelir.
[Her karanlık geceden sonra gündüz gelir.]
- [177] غَنَمٌ مَنْ سَلِمَ
Ganimetdedür vücudı haste olmayan kişi.
[Vücudu hasta olmayan kişi ganimette(külfetsiz nimette)dir.]
- [178] غَلَا قِدْرُ الْمُتَوَكِّلِينَ
Mütevekkil olanların çömleği kaynar.
[Tevekkül edenlerin tenceresi kaynar. (Yiyecek yemeği bulunur).]³²
- [179] غَضَبُكَ عَنِ الْحَقِّ مَقْبَحَةٌ
Senin hakk sözde darılmağ fenādır.
[Doğru bir söze gücenmen ne kötüdür!..]
- [180] غَمْرَةُ الْمَوْتِ أَهْوَنُ مِنْ مَجَالَسَةِ مَنْ لَا يَهْوَاهُ قَلْبُكَ
Ölüm acısından ziyāde olur kişi sevmediği ile oturmak.
[Kişinin sevmediği biriyle oturması, ona ölüm acısından daha ağır gelir.]
- [181] غَابَ حَظٌّ مِنْ غَابِ نَفْسِهِ
Nefsi gāyib olan kişinin naşibi gāyib olur.
[Kendisi kaybolan kişinin nasibi de kaybolur.]
- [182] غَدَرَكَ مَنْ دَلَّكَ عَلَى الْإِسَاءِ
Seni şerr işe delālet iden sağa gadr itdi.
[Seni kötü işe sevk eden sana hainlik ve vefasızlık etmiştir.]
- [183] غَشَّكَ مَنْ ارْتَضَاكَ بِالْبَاطِلِ
Seni aldatdı şol kimse ki bātil ile irzā itdi.

³² Kur’an’da müminlerin Allah’a tevekkül etmesi emredilmiş (Âl-i İmran Suresi, 3/ 160; Teğabun Suresi, 64/ 13); Onun tevekkül edenleri sevdiği (Âl-i İmran Suresi, 3/ 159) bildirilmiştir. Fakat tevekkülün insanın üzerine düşen çalışma, işlerin sebeplerine yapışma gibi vazifeleri yerine getirdikten sonra Allah’a dayanması ve Ona güvenmesi manasına geldiğini burada hatırla(t)mak uygun olur. “İnsan için ancak çalıştığı vardır” (Necm Suresi, 53/ 39) mealindeki ayet, çalışmaksızın bir kazanç elde edilemeyeceğini belirttiği gibi, “Namaz kılınca yeryüzüne dağılın ve Allah’ın lütfundan nasibinizi arayın” (Cuma Suresi, 62/10) mealindeki ayet de rızık için çalışmayı gerektirmektedir. Kısacası, Hz. Ali’ye nisbet edilen cümlede, insanın çalışıp kazanmaksızın sadece tevekkül ederek yiyecek, içecek gibi ihtiyaçlarını karşılayacağını belirtmediği kanaatindeyiz.

- [Seni bâtil bir şeye razı eden ve onunla kandıran, aldatmıştır.]
- [184] غَنِيمَةُ الْمُؤْمِنِ وَجَدَانُ الْحِكْمَةِ
Mü'mininin ganimeti hikmeti bulmasıdır.
[Müminin zahmetsizce elde ettiği menfaat, hikmeti bulmasıdır.]
- [185] فَازَ مَنْ ظَفَرَ بِالدِّينِ
Din-i İslâm'a zafer bulan kişi necât buldı.
[(Nefis ve şeytanla mücadele ederek) İslam dinine giren kişi kurtuluşa erer.]
- [186] فَخُرَّ الْمَرْءُ بِفَضْلِهِ أَوْلَىٰ مِنْ فَخْرِهِ بِأَصْلِهِ
Kişinin fazlıyla öğünmesi eyü ve evlâdur “Ben kişizâdeyüm” deyü öğünmesinden.
[Bir kişinin kendi faziletiyle övünmesi, “Ben asilzadeyim (soylu bir kişinin çocuğuyum)” diye övünmesinden daha iyidir.]
- [187] فَلَجُكَ عَلَىٰ خَصْمِكَ بِالِاخْتِمَالِ
Hışmın üzerine zafer bulmak, ezāsına taħammül ve şabr ile olur.
[Düşmanına karşı başarı kazanman, onun eziyet(ler)ine katlanmak ve sabretmekle mümkündür.]
- [188] فَرَّغَ الشَّيْءُ بِنَبِيٍّ عَنِ أَصْلِهِ
Her şeyi yemişi ve budağı kökünden haber virür.
[Her şeyin (ağacın) meyvesi ve budağı, kökünün ne olduğunu bildirir. (Bir kimsenin söz ve fiilleri, onun içyüzünü, tuttuğu yolu gösterir. Yine çocuk yahut torunların durumu, anne-baba ve dedelerinin mahiyeti, hâl ve gidişi hakkında fikir verebilir.)]
- [189] فَازَ مَنْ سَلِمَ مِنْ شَرِّ نَفْسِهِ
Kırtıldı şol kimse ki nefsinin şerrinden kırtıla.³³
[Nefsinin kötülüklerinden kurtulan kimse, kurtulmuştur.]
- [190] فَكَانَ الْمَرْءُ فِي الصِّدْقِ
Kişinin kırtılması toğrı söziyledir.
[Kişinin kurtuluşu, doğru sözlü olmasıyladır.]
- [191] فِي كُلِّ قَلْبٍ شُغْلٌ
Her bir gönülde bir şuğl, ya'nî bir fikir ve iş vardır...
[Her gönlü meşgul eden bir fikir ve iş vardır...]
- [192] فَسَدَّتْ نِعْمَةً مَنْ كَفَرَهَا
Ni'metine şükr itmeyenin ni'meti fâsid olur.
[Eriştiği nimete şükretmeyenin nimeti bozulur (elden gider).]
- [193] قَوْلُ الْمَرْءِ يُخْبِرُ عَمَّا فِي قَلْبِهِ
Kişinin kelamı, kalbinde olanı bildirir.
[Kişinin sözü, kalbinde olanı bildirir.]
- [194] قَبُولُ الْحَقِّ مِنَ الدِّينِ
Hakı kabül itmek dîndendir.
[Hakı, hakikatı kabul etmek dîndendir. (İslam'ın emir ve gereklerindendir).]
- [195] قَوْلُ الْحَقِّ مِنَ الدِّينِ
Dođrı söylemek dîndendir.
[Doğru söylemek dinin geređidir.]
- (Vr.19b) [196] قُوَّةُ الْقَلْبِ مِنْ صِحَّةِ الْإِيمَانِ
Kalbin kuvveti imânın şihhatindendir.
[Kalbin kuvveti, imanın sağlam ve doğru oluşundandır.]
- [197] قَاتِلَ الْخَرِيصِ جِرْصُهُ

³³ Bu vecize, şu mealdeki ayete uygun görünüyor: “Nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiştir.” (Kur'an, Şems Suresi, 91/9).

- Harîş olanın hırısı şahibini öldürür.
[Aşırı istekli ve açgözlü olanın hırısı, kendisini öldürür (mahveder).]
- [198] قَدْرٌ فِي الْعَمَلِ تَنْجُ مِنَ الرَّزْلِ
'Amelde bir vaqt-i mu'ayyeni taqdîr eyle ki zelil olmadan necât bulasın.³⁴
[Amelde belirli bir zaman ölç, biç ki, alçak olmaktan kurtulasın.]
- [199] قِيَمَةُ الْمَرْءِ مَا يُحْسِنُهُ
Kişinin kıymeti kendüyi gökçek idendür.³⁵
[Kişinin kıymeti kendisini güzel eden şeydir.]
- [200] قَرِينُ الْمَرْءِ دَلِيلٌ دِينِهِ
Kişinin yoldaşı dînine delâlet idendir.
[Kişinin yoldaşı, o kimsenin dinini (tuttuğu yolu) gösterir.]³⁶
- [201] قُرْبُ الْأَشْرَارِ مَضْرَةٌ
Kötülere yakın olmak zarardur.
[Kötülere yakın olmak insana zarar verir.]
- [202] قَسْوَةُ الْقَلْبِ مِنَ الشَّيْخِ
Gönlün kararması toklukdandır.
[Tokluk (aşırı yemek), kalbin kararmasına sebep olur.]
- [203] قَدْرُ الْمَرْءِ مَا يُهْمُهُ
Kişinin 'izz ü kadri kendüyi mühim kılandır.
[İnsanı mühim kılan kendi şerefi ve onurudur.]
- [204] كَلَامُ اللَّهِ دَوَاءُ الْقَلْبِ
Gönlün 'ilâcı tilâvet-i Kur'ân'dır.
[Gönlün ilacı Kur'ân okumaktır.]
- [205] كَاوِرٌ سَخِيٌّ أَرْجَى لِلْجَنَّةِ مِنْ مُسْلِمٍ شَجِيحٍ
Cömerd kâfir, cenneti ziyâde umar Müslim-i bahîlden.
[Cömert kâfir, Cennet'e girmeyi cimri bir Müslüman'dan daha çok umar.]
- [206] كُفْرَانُ النِّعْمَةِ مُزِيلُهَا
Ni'metine şükür itmemek, ni'metini gâyib kılar.
[[Allah'ın verdiği] nimetlere şükretmemek, o nimetlerin kaybolmasına sebeptir.]
- [207] كَفَى بِالشَّيْبِ دَاءٌ
Hastelik cihetinden kıcalık kifâyet ider.
[Hastalık yönünden yaşlılık yeter.]
- [208] كَفَى لِلْحَسُودِ حَسَدُهُ
Hasûd olan kişiye hasedi kifâyet ider...
[Kıskanç olan kişiye kıskançlığı (dert veya ceza olarak) yeter...]
- [209] كَمَالُ الْعِلْمِ فِي الْجَلْمِ
'İlmin kemâli hâlîm olmaqdur.
[İlmin olgunluğu, yumuşak huylu olmaktır.]
- [210] كَفَاكَ مِنْ عُيُوبِ الدُّنْيَا أَنْ لَا تُبْقَى

³⁴ Arapça cümledeki "zelel" kelimesine "zelîl" değil, sürçme, yanılma gibi bir karşılığın verilmesi uygun olurdu.

³⁵ Sultan II. Murad devri şairlerinden Kâsım bu sözü, "Herkesin değeri güzel bildiği şeydir" manasında çevirmiştir: "Kıymeti her kişinin ol kim anı gökçek bilir" (vr. 43a). Yine o devir edebî şahsiyetlerinden Hâfız, aynı söze, "Kişinin değeri, güzel yaptığı şeydir" manasında bir karşılık vermiştir: "Kişinin kıymeti oldur i atam/ Şu nesne kim anı gökçek kılar hem" (vr. 115a.) Mustafa bin Şucâ' söz konusu cümleyi, "Kişinin değeri güzel gördüğü şeydir" mealinde tercüme etmiştir: "Erün kıymeti gökçek gördüğü nesnedür. Ya'nî dimekdür ki kişi ne makâmı ve ne mertebe[y]i hoş görüp eglenürse kıymeti oldur." (vr. 62a).

³⁶ Bu vecize, şu manadaki hadisi andırmaktadır: "Kişi dostunun dini üzeredir. Öyleyse her biriniz, kiminle dostluk kuracağına dikkat etsin." (Ebû Dâvud, "Edeb", 19; Tirmizî, "Zühd", 45).

- Sağa kâfîdür dünyânın ‘aybları cihetinden bâkî olmaması...
[Dünyanın kusurları yönünden kalıcı olmaması sana yeter...]
- [211] كَفَاكَ هَمًّا عَلْمُكَ بِالْمَوْتِ
Sağa tasa yeter seniñ ölümü bilmeñ...
[Ölümü bilmen sana dert, tasa olarak yeter...]
- [212] كَمَالُ الْجُودِ الْإِعْتِدَارُ مَعَهُ
Cömerdliğin gâyeti ve kemâli ‘özür kendiyle bile olandır.
[Cömertliğin son derecesi ve olgun şekli, özürle birlikte olandır.]
- [213] كَفَى بِالشَّيْبِ نَاعِيًا
Sağa kâfîdür kıocalık haber virmesi ölümden...
[Sana ölümü(nü) haber verici olarak yaşlılık yeter...]
- [214] كَفَى بِالسَّلَامَةِ دَاءً
Kifâyet ider selâmete hastelik.
[Dert olarak sağlık yeter.³⁷]
- [215] لِيُنْ أَلْكَامِ قَيْدِ الْقُلُوبِ
Yumşak söz kalbleri bağlar.
[Güzel ve tatlı söz, insanların kalplerini birbirine bağlar.]
- [216] لِيُنْ قَوْلِكَ تُحْبِبُ
Yumşak söz söyle ki maħbûb ve merğûb olasın.
[Güzel ve tatlı söz söyle ki sevilen ve rağbet edilen biri olasın.]
- [217] لَيْسَ الشَّيْبُ مِنَ الْعُمُرِ
Kıocalık ‘ömürden ma‘dûd degildir.
[Yaşlılık ömürden sayılmaz.]
- [218] لَيْسَ لِلْحَسُودِ رَاحَةٌ
Hâsûd için râhat yokdur.
[Haset eden kimse rahat etmez, (huzur içerisinde olmaz).]
- [219] لَيْسَ لِلسُّلْطَانِ الْعِلْمُ زَوَالٌ (vr. 20a)
‘Âlim pâdişâh için ‘azl yokdur.³⁸
[Âlim bir pâdişâhın vazifesinin sona ermesi söz konusu değildir.]
- [220] لَيْسَ الشُّهُرَةُ مِنَ الرُّغُونَةِ
Şöhret tekellûf ve meşakkatindür.
[Şöhret, kendi isteğininle zahmete girmen ve meşakkat çekmendir.]
- [221] لِكُلِّ عِدَاوَةٍ مَصْلَحَةٌ إِلَّا عِدَاوَةَ الْحَسُودِ
Her bir ‘adâvet zımnında bir maşlahat var; illâ hâsûduñ ‘adâvetinde fâ’ide yokdur.
[Her düşmanlığın içerisinde bir fayda var; ancak çok kıskancın düşmanlığında fayda yoktur.]
- [222] لَوْ رَأَى الْعَبْدُ الْأَجَلَ وَ مُرُورَهُ لَا يَبْغِضُ الْأَمَلَ وَ غُرُورَهُ

³⁷ Bu cümle, *Nesrû'l-Leâlî*'nin çoğu tercümesinde yer almamakta; sadece Kâsım (vr. 45b) ve Hâfız (vr. 115b) gibi birkaç edebî şahsiyetin söz konusu eserlerinde bulunmaktadır. Kur'an'da insanların biraz korku, açlık, mallardan, canlardan ve mahsullerden eksiltmeyle sınanacakları bildirilerek sabredenlerin müjdelenmesi istenmektedir. (Bakara Suresi, 2/ 155). Diğer taraftan hastalık, yaşlılık gibi hâller, insana âciz ve ölümlü olduğunu hatırlatır; onun Yaratıcı'ya daha samimiyetle yönelmesini, dua ve ibadet etmesini sağlayabilir. Daima sağlıklı yaşamak ise insana bu dünyada geçici olduğunu, ölümü ve ahireti unutturup onun vazifelerini ihmal etmesine sebebiyet verebilir. Şu hâlde sağlık insan için şükredilmesi ve istenmesi gereken bir nimetken, Hak ve hakikatten habersizliğe, İslami mükellefiyetlerin ihmaline sebep olmaktaysa, o zaman bir tür manevi hastalığa dönmüş olur. "Hastalık olarak sağlık yeter..." şeklinde çevrilebilecek cümle, tahminimize göre, bu manaları ifade etmektedir.

³⁸ Bu vecizenin "İlmin sultanı için sona erme yoktur..." manasında çevrilmesi gerekirdi. Çünkü anılan cümlede, sultanların hâkimiyetlerinin belirli bir zamanla sınırlı olduğu, fakat âlimlerin saltanatlarının son bulmayacağı, ölümlerinden sonra da eser ve tesirleriyle yaşayacakları ifade edilmektedir.

Bir kul eceli ve geçecek yolları görüp teyakşun eyleseydi, emel ve gururına bugz u
'adâvet iderdi...

[Bir kul, ecelini ve geçeceği yolları görüp şüphesiz bilseydi, ümit ve gururuna kin güder,
düşmanlık ederdi...]

[223] مَنْ عَلَتْ هِمَّتُهُ طَالَتْ هُمُومُهُ

Himmeti 'âlî olanın kâsâveti uzanur.

[Gayreti yüce olan kişinin tasası, kederi büyük olur.]

[224] مَنْ كَثُرَ كَلَامُهُ كَثُرَ مَلَالُهُ

Sözi çok olanın melâmeti çok olur.

[Sözü çok söyleyenin kınanması çok olur.]

[225] مَشْرَبُ الْعَذْبِ مُرْدَحَمٌ

Tatlı suyuğ kalabalığı olur.

[Tatlı (içimi hoş) suyun kalabalığı olur. (Talibi çoktur).]

[226] مَجْلِسُ الْعِلْمِ رَوْضَةُ الْجَنَّةِ

'İlim meclisi cennet bahçesidir.

[İlim (öğrenmek ve öğretmek üzere) gerçekleşen toplantı, cennet bahçesidir.]

[227] مَهْلِكَةُ الْمَرْءِ جِدَّةُ طَبِيعِهِ

Tîz tabî'at kişiyi helâk ider.

[Keskin ve sabırsız yaratılış, kişiyi helâk eder.]

[228] مُصَاحِبَةُ الْأَسْرَارِ رُكُوبُ الْبَحْرِ

Yaramazlar ile şöhet itmek, denize binüp gitmek gibidür.

[Kötü, uygunsuz, zararlı kimselerle arkadaşlık etmek, denize binip gitmek

gibi(tehlikeli)dir.]³⁹

[229] مَا نَدِمَ مَنْ سَكَتَ

Sükût iden peşimân olmadı.

[(Gereğinden fazla konuşmayı) susan pişman olmaz.]

[230] مَجَالِسُ الْكَرَامِ خُصُونُ الْكَلَامِ

Kerîmüñ meclisi söz kal'asıdır.

[Asil, şerefli ve ihsan sahibi bir kişinin meclisi sözün kalesidir. (Orada konuşulanlar dinleyicilere emanettir).]

[231] مَنْقَبَةُ الْمَرْءِ تَحْتَ لِسَانِهِ

Kâmil olan kişün 'aklı sözünden bilinür.⁴⁰

[Olgun kişinin akli sözlerinden anlaşılır.]

[232] مُجَالَسَةُ الْأَخْدَاتِ مُفْسِدَةُ الدِّينِ

Tâzelerle oturmak dîni ifsâd ider.

[Gençlerle oturmak kişinin dinini bozar.⁴¹ (İnsanın dindarlığına zarar verir).]

³⁹ Bu tercümenin tahmini olarak meydana getirildiği 17 veya 18. asırda, deniz yolculuğu, bazı "bahrî" ulaşım vasıtalarının sağlam ve güvenli olmayışı, fırtına, korsanların baskınına uğrama gibi sebeplerden dolayı tehlikeli sayılır; Şirazlı Sâdî'nin *Gülistân*'ındaki "Denizde sayısız faydalar var ama, selâmet istersen kıyıda bulursun" beyti (Sadi 1991: 47), böyle seyahatlere çıkmaya kalkanlara hatırlatılırdı. Ayrıca bazı tarihî-edebî metinlerde rastlanan "Suyu bardakta, gemiyi kâğıtta (gör)..." sözü de deniz yoluyla bir yere gitmekten sakındırmak maksadıyla söylenmiştir. (Anılan sözün geçtiği bir manzume için bk. Bektaş 2011: 601-613).

⁴⁰ Bu sözün, "Kişinin meziyeti dilinin altındadır" manasında çevrilmesi uygun olurdu.

⁴¹ Bilindiği gibi, delikanlılık ve gençlik çağında insanın heva ve hevesi baskın durumdadır. Bundan dolayı onlar umumiyetle boş konuşmalara, gereksiz ve kötü sözler söylemeye meyilli; içki, kumar, "aşk", "muhabbet" adı altında zina gibi dindar bir insanın uzak durması lazım gelen uygunsuz işleri yapmaya da istekli ve cüretkâr olurlar. Yaşlı-başlı kişilerin böyle gençlerle sohbet ve arkadaşlık etmesi, dinî hayatlarına zarar verecek; davranış bozukluklarına sebep olabilecektir. Kâsım, Hâfız, Mustafa bin Şücâ' gibi *Nesrû'l-leâlî* mütercimleri bu sözü böyle çevirmişlerdir. Latîfî misali bazı şairler, Arapça cümledeki

- [233] نُورُ الْمُؤْمِنِ مِنْ قِيَامِ اللَّيْلِ
Mü'minün nûrı gice namâz kılmadandır.
[Müminin geceleyin kıldığı namazlar onu nurlandırır.]
- [234] نَسِيَانُ الْمَوْتِ صَدَاءُ الْقَلْبِ
Ölümi unutmak kalbi qarardır.
[Ölümü unutmak kalbi karartır.]
- [235] نَوْرُ قَلْبِكَ بِالصَّلَاةِ فِي الظُّلْمِ
Kalbini nûrlandır qararıklıkda namâz kıılmağ ile.
[Karanlıkta (geceleyin) namaz kıılarak kalbini nurlandır.]
- [236] نُعِيْتُ إِلَى نَفْسِكَ حِينَ شَابَ رَأْسُكَ
Şaç ve şağal ağarması ölümden haber virür.
[Şaç ve sakalın ağarması, insanın ölüme yaklaştığının habercisidir.]
- [237] نَمَّ آمِنًا تَكُنْ فِي أَمْهَدِ الْفُرْشِ
Emniyet vaktinde uyu ki döşegiñ yumşaq ola.
[Korkudan emin olarak uyumak, yumuşak bir döşekte yatmak gibidir.]
- [238] نَيْلُ الْمُنَى فِي الْغِنَى
Murāda vāşıl olmağ ğinā vaktindedir.
[Kişinin istediğine ulaşması, zenginlik vaktinde olur.]
- [239] نَارُ الْفُرْقَةِ أَشَدُّ مِنْ نَارِ جَهَنَّمَ
Ayrılık âteşi cehennem âteşinden (vr. 20b) ziyâdedir.
[Ayrılık ateşi, cehennem ateşinden fazla(yakıcı)dır.]
- [240] نُورُ مَشِيئِكَ لَا تَطْلِمُهُ بِالْمَعْصِيَةِ
Kocalık nûrını ğünāh ile qarartma.
[Yaşılığın nurunu ğünahla karartma.]
- [241] نَضْرَةُ الْوَجْهِ فِي الصِّدْقِ
Yüz aklığı toğrulukdadır.
[Yüz aklığı doğrulukdadır.]
- [242] وَضْعُ الْإِحْسَانِ فِي غَيْرِ مَوْضِعِهِ ظُلْمٌ
İhsān itmeyecek yere ihsān itmek zulümdür.
[İyilik edilmeyecek (edilmemesi gereken) bir yere iyilik etmek zulümdür.]⁴²
- [243] وَزُرُّ صَدَقَةِ الْمَنَانِ أَكْثَرُ مِنْ أَجْرِهِ
Şadağa virüp de başa kağmanın ğünāhı şevābından artıqdır.
[Sadaka verip de onu başa kakmanın ğünahı, (sadaka vermenin) sevabından daha fazladır.]
- [244] وَلَايَةُ الْأَحْمَقِ سَرِيعَةُ الرَّوَالِ
Ahmağın manşıbı tiz zāyil olur.
[Ahmağın makamı çabuk yok olur.]
- [245] وَيْلٌ لِمَنْ سَاءَ خُلُقُهُ وَ قَبِيحَ خُلُقِهِ
Vay aña kim hūyı ve hulğı kem ola!..
[Hem huyu kötü, hem de fiziki görünüşü çirkin olana yazık...]⁴³

“ahdās” kelimesini bid’atler, İslam dininin özüne ve sözüne aykırı olarak sonradan çıkarılan icatlar manasında anlamış ve çevirilerini buna göre yapmışlardır. Vecizede okuyucunun umumi olarak İslami ölçü ve sınırları umursamayan, dine aykırı yol tutmuş kimselerle arkadaşlıktan sakındırıldığını söylemek mümkündür.

⁴² “Zulüm”, Arapçada bir şeyi yerine koymayıp tahsis edilmiş mahallinden başka yere koymaya denir. Bundan dolayı layık olmayana iyilik etmek, söz konusu yardım ve ihsan, yapılması gereken yere olmadığı için zulümdür.

⁴³ İslami bakımdan iyi ahlâk sahibi olmak, güzel-çirkin, genç-yaşlı, yakışıklı-yakışıksız herkes için gerekli bir mükellefiyettir. Bilindiği gibi, insanın fiziki yapısı kendi iradesi dışında, iyi ahlâklı, faziletli olmak ise iradesi içinde olan, güç yetirebileceği bir husustur. Burada “Eğer insanın fiziki yapısı güzel değilse, onun güzel ahlâk sahibi olması, belirtilen eksikliğini örter. Ancak

- [246] وَخَدَّةُ الْمَرْءِ خَيْرٌ مِنْ جَلِيسِ السُّوءِ
Yalnız oturmak eyüdüdür kötüler ile oturmaktan.
[Yalnız oturmak, kötülerle oturmaktan daha iyidir.]
- [247] وَأَسَاكَ مَنْ تَعَافَلَ عَنْكَ
Sen görmezlen seni görmeyeni.
[Seni görmeyeni (dikkate almayı) sen de görmezden gel!]⁴⁴
- [248] وَالْأَكْ مِنْ لَا يُعَادِكَ
Senin dostun sana düşmanlık etmeyendir.
[Senin dostun sana düşmanlık etmeyendir.]
- [249] وَيَلُّ لِحْسُوْدٍ مِنْ حَسَدِهِ
Cehennem hasûd içündür hasedinden ötürü.
[Cehennem, kıskançlığından dolayı çok hasetçi kimse içindir. (Çok kıskanç kimse hasedinden ötürü cehennemî azap çeker).]⁴⁵
- [250] وَلِيُّ الطِّفْلِ مَرْزُوقٌ
Küçük çocuk şâhibi merzûk olur.
[Küçük çocuk sahibi rızıklanmış olur. (Allah tarafından rızıklandırılır.)]
- [251] وَيَلُّ لِمَنْ وَتَرَ الْأَخْرَارَ
Cehennem şol kimselere ki eyülere kîn dutar.
[Cehennem, iyilere kin tutan şu kimseler içindir.]⁴⁶
- [252] هُمُومُ الْمَرْءِ بِقَدْرِ هِمَمِهِ
Kişinin himmeti şasâveti şadardır.⁴⁷
[Kişinin himmeti derdi (tasası, kederi) kadardır.]
- [253] هَيْهَاتَ مِنْ تَصِيحَةِ الْعَدُوِّ
Düşmenden naşîhat ummak uzak oldu.
[Düşmandan nasihat (hayır isteyicilik) umulur mu?!. Onun öğüdünden uzak dur!]
- [254] هُمُ السَّعِيدِ آخِرَتُهُ وَ هُمُ السَّقْوَىٰ دُنْيَاةُ
Eyüleri şasâveti âhîretidür; kötülerin şasâveti dünyâsıdır.
[İyilerin derdi, tasası ahiretleridir, kötülerin ise (yalnızca) dünya(hayat)ları...]
- [255] هَلَاكَ الْمَرْءِ فِي الْعُجْبِ
‘Ucb şâhibinin ölümü, ‘ucbunda olur.
[Ucb (kendini beğenme ve ameline güvenme) sahibinin helâki, ucbundadır. (Kendini

hem huyu kötü, hem de dış görünüşü çirkin olana yazık!..” denilerek fiziki çirkinliğe eklenecek huy kötülüğünün daha da çekilmez olacağı anlatılmakta ve muhatap iyi huylu olmaya teşvik edilmektedir.

⁴⁴ Bu sözün, “Senin kusurunu görmezden gelen senin dostundur” manasında çevrilmesi gerekirdi.

⁴⁵ Mütercim bu tercümesi, Arapça cümlenin başındaki “veyl” kelimesini cehennem manasında anlamasından ileri gelmiştir. Çünkü “veyl”, cehennemde bir derenin adıdır. Anılan kelime, “vay, yazık” manasına da gelen ve musibet zamanında söylenen bir teessüf ve hayıflanma sözcüğüdür. Bundan dolayı bahis konusu vecizeyi, “Kıskançlığından dolayı vay kıskancın hâline!..” şeklinde çevirmek de mümkündür. Üzerinde durulan Arapça cümlede, kıskanç kimsenin rahat ve huzur içinde olamayacağı, ayrıca onun, hasedi, ilahi takdir ve taksime itiraz manasına geleceğinden, ahirette de bu hatasının karşılığını göreceği anlatılmaktadır. Hâfız’ın bu vecizeyi çevirirken kelimenin iki manasını da göz önünde tuttuğu anlaşılıyor: “Hasedden vây cânına hasûdun/ Yeri olur yarın ortası odun” (Hâfız, vr. 117b). (Hasetten dolayı vay kıskancın canına!.. Onun yeri ahirette ateşin arası olur!..)

⁴⁶ Mütercim bu vecizede de “veyl” kelimesini cehennem manasında anlayıp çevirdiği görülmektedir. Bu sözün “(Nefsine esir olmayan) hürlere (iyi insanlara) kin tutan kimsenin vay hâline!..” manasında tercüme edilmesi daha uygun olurdu. Çünkü “Vay (nefsine tutsak olmayan) hürlere kin tutan kimsenin hâline!..” karşılığı, böyle kişilere düşmanlık edenlerin dünyada bu davranışlarının cezasını huzursuzluk, gerginlik vb. şekillerde göreceklerini anlattığı gibi, ahirette de hüsrân ve pişmanlık vb. biçimlerde bulacaklarını ima etmektedir.

⁴⁷ Bu Arapça sözün, “Kişinin kederleri gayretleri kadardır” manasında çevrilmesi gerekirdi. Vecizede insanın gayretleri ne kadarsa, keder ve tasalarının da o kadar olduğu ifade edilmektedir. Mütercim, bahis konusu Arapça cümleyi hatalı tercüme etmiştir.

beğenmesi ve ameline güvenmesindedir.]

[256] هَرَبُكَ مِنْ نَفْسِكَ أَنْفَعُ مِنْ هَرَبِكَ مِنَ الْأَسَدِ

Senin nefsenden kaçmağ eyü ve enfa'dür arslandan kaçmağdan.

[Senin nefsenden (benliğinin kötülüklerinden) kaçman, aslandan kaçmandan iyi ve daha faydalıdır.]

[257] هَشَمَ الثَّرِيدَ غَيْرَ آكِلِهِ

Tiridi yememek eyü degildir.

[Tiridi yememek iyi değildir.]⁴⁸

[258] هَلْكَ الْخَرِيصُ دُهُولًا وَهُوَ لَا يَعْلَمُ

Haris ölür, öldüğünü bilmez...

[Hırslı (açgözlü ve aşırı istekli) kimse ölür de öldüğünün farkında olmaz...]

[259] هِمَّةُ الْمَرْءِ قِيَمَتُهُ

Kişinin himmeti kıymetidir.

[Kişinin gayreti değeridir. (insanın gayreti, ideali ne kadarsa, değeri de o kadardır.)

[260] هَاتِ مَا عِنْدَكَ تُعْرِفْ بِهِ

Yanımda olan ma'rifetini izhâr idüp getür ki bilinesin.

[Sahip olduğun hüneri göster ki seni tanıyıp bilsinler...]

(vr. 21a) [261] لَا فَفْرَ لِلْعَاقِلِ

'Akıl olan âdem fakîr olmaz.

[Akıllı olan kişi fakir olmaz...]

[262] لَا دِينَ لِمَنْ لَا مَرْوَةَ لَهُ

Mürüvvet olmayan kimesnede dîn-i kâmil yokdur.

[Mürüvveti (insanlık, mertlik ve cömertliği) olmayan kimse, tam manada dindar değildir.]

[263] لَا كَرَامَةَ لِلْكَاذِبِ

Yalancının kerâmeti yokdur.

[Yalancının itibarı olmaz.]

[264] لَا رَاحَةَ لِحَسُودٍ

Hasûduñ rāḥatı yokdur.

[Çok haset edenin rahatı olmaz.]

[265] لَا غَمَّ لِلْقَانِعِ

Qanâ'at idici qasâvet çekmez.

[Kanaat eden, dert, tasa çekmez.]

[266] لَا حُرْمَةَ لِلْفَاسِقِ

Fâsıqa hürmet yokdur. Ya'nî fâsıqa ikrâm olmaz.

[Fâsığın (İslam'ın yasakladığı kötü işlere düşkün olan, Allah'ın emirlerine itaat etmeyen kimsenin) itibarı olmaz. Yani doğru yoldan sapan kimseye saygı gösterilmez.]

[267] لَا وَفَاءَ لِلْمَرْأَةِ

Qarıdan vefâ gelmez.

[Kadından vefa gelmez.]

[268] لَا قُدْفَتَ لِلْفَاحِشِ

Fâhîşeye kazf edene hadd olmaz.

[Kötü yola düşmüş kadına kazf edene (zina isnadında bulunana) hadd⁴⁹ olmaz.]

⁴⁸ Mütercim bu Arapça cümleyi hatalı çevirmiştir. Anılan vecizenin, "Tiridi yiyenden başkası hazırladı..." manasında çevrilmesi gerekirdi. Bu cümlenin, dilimizdeki "Kime niyet, kime kismet" sözünde olduğu gibi, bir nimetten onu hazırlayanın değil, başkasının faydalandığı hâllerde söylendiği anlaşılıyor.

- [269] لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا إِيمَانَ لَهُ
Yemini olmayan için imān yoktur.
[Yemini olmayanın imanı yoktur. (Yalan yere yemin edenin tam manada imanı yoktur).]
- [270] لَا غِنَاءَ لِمَنْ لَا فَضْلَ لَهُ
Fazîleti olmayan kimesnenin ğınası yoktur.
[İyiliği, cömertliği olmayan kimsenin zenginliği olmaz.]
- [271] يَا تَيْبِكَ مَا قَدَّرَ لَكَ
Sağa muqadder olan sağa gelür.
[(Allah tarafından ezelde) senin için takdir edilen şey, sana gelir.]
- [272] يَعْْمَلُ النَّمَامُ فِي سَاعَةٍ فِتْنَةٍ أَشْهُرٍ
Birkaç aylık fitneliği bir kıovucu bir sâ'atde işler.
[Münafık, gammaz birkaç aylık fitneyi bir saatte (kısa zamanda) işler.]
- [273] بَزِيدُ الصَّدَقَةِ فِي الْعُمْرِ
Şadağa 'ömri artırur.
[Sadaka, ömrü artırır.]⁵⁰
- [274] يَطْلُبُ الرِّزْقَ كَمَا تَطْلُبُهُ
Rızqın seni arar sen anı aradığın gibi.
[Sen rızkını aradığın gibi, o da seni arar.]
- [275] يَأْمَنُ الْخَائِفُ إِذَا وَصَلَ مَا خَافَهُ
Korktuğuna vāsıl olduğda kişi korktuğundan emīn ola.
[İnsan korktuğuna ulaşınca, korktuğundan emin olur...]
- [276] يَصْبِرُ أَمْرَ الصَّبُورِ إِلَى مُرَادِهِ
Şabūr olan kimesne murādına vāşıl olur.
[Çok sabreden kişi, istediğine kavuşur.]
- [277] يَبْلُغُ الْمَرْءُ بِالصَّدَقِ مَنَازِلَ الْكِبَارِ
Kişi toğrnlıkla büyükler menzilini bulur.
[İnsan, doğrulukla büyüklerin derecesine erişir.]
- [278] يَسُودُ الْمَرْءُ قَوْمَهُ بِالْإِحْسَانِ إِلَيْهِمْ
Kişi kıavmine ihsān etmekle ulu olur.
[İnsan, milletine iyilik etmekle büyük olur.]
- [279] يَأْسُ الْقَلْبِ رَاحَةُ النَّفْسِ
Gönlün me'yūs olması nefse rāhatdur.
[Kalbin ümitsizliği (beklentsiz olması), nefsin rahatıdır.]
- [280] يَسْعُدُ الرَّجُلُ بِمُصَاحَبَةِ السَّعِيدِ
Eyüler ile görüşen eyü olur.
[İyilerle görüşen iyi olur. (İyi insanlarla görüşüp sohbet eden iyi olur).]
نمقه الفقير عثمان البوسنى
سنه ١١٥٩

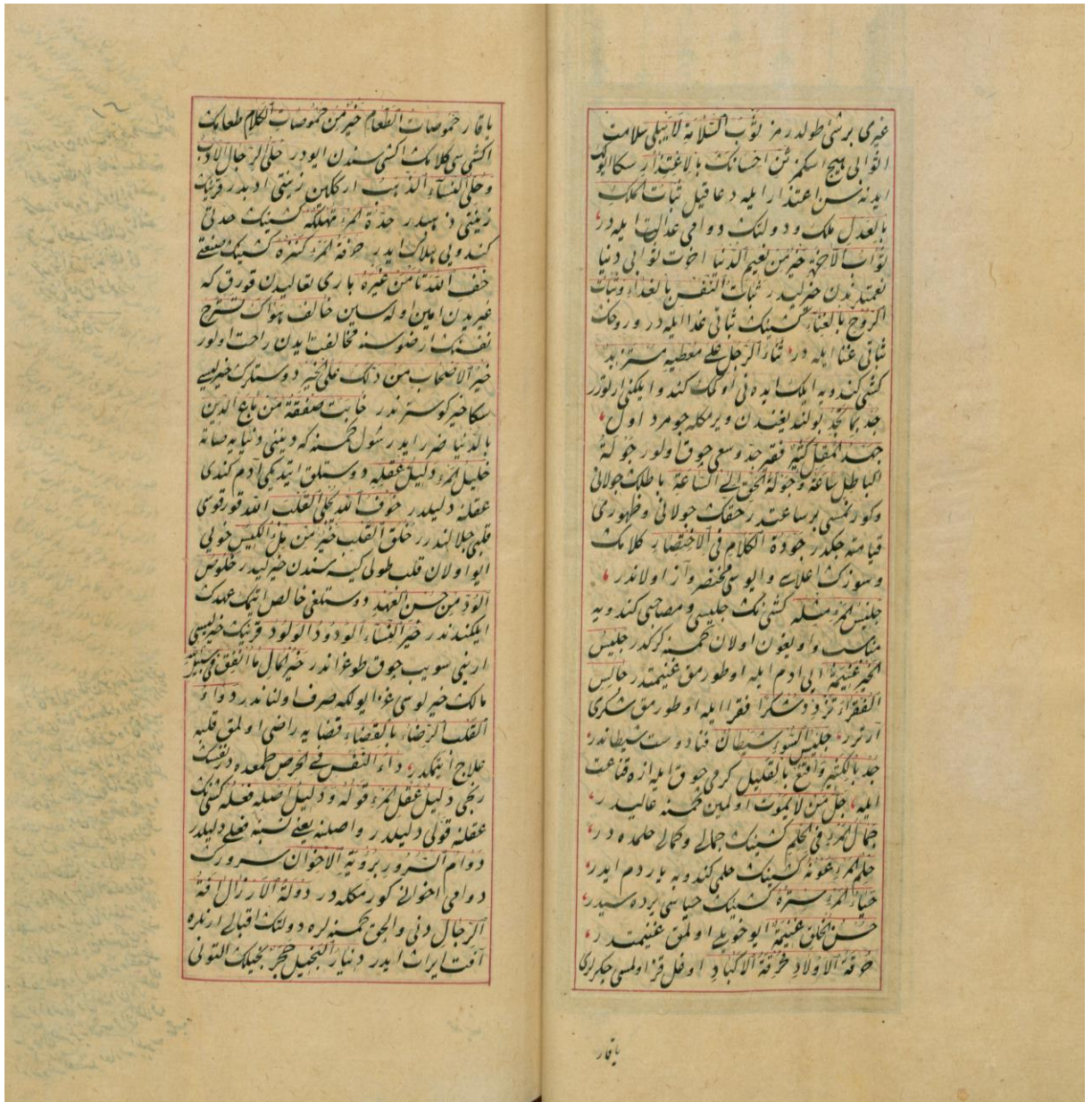
⁴⁹ Kur'an ve sünnette belirlenmiş, kıyas ve diyet dışındaki cezaî müeyyidelere "hadd" denir. Namuslu bir kadını zina suçuyla suçlayarak ona iftira eden kimse, İslam hukukuna göre cezalandırılır. Bu cümlede, ahlâka, edep ve terbiyeye aykırı fiiller işleyen kadınlara zina isnadında bulunan kimseye iftira cezası verilmeyeceği belirtiliyor.

⁵⁰ Şu manada bir hadis vardır: "Sadaka belâyı def eder ve ömrü uzatır."

EKLER:

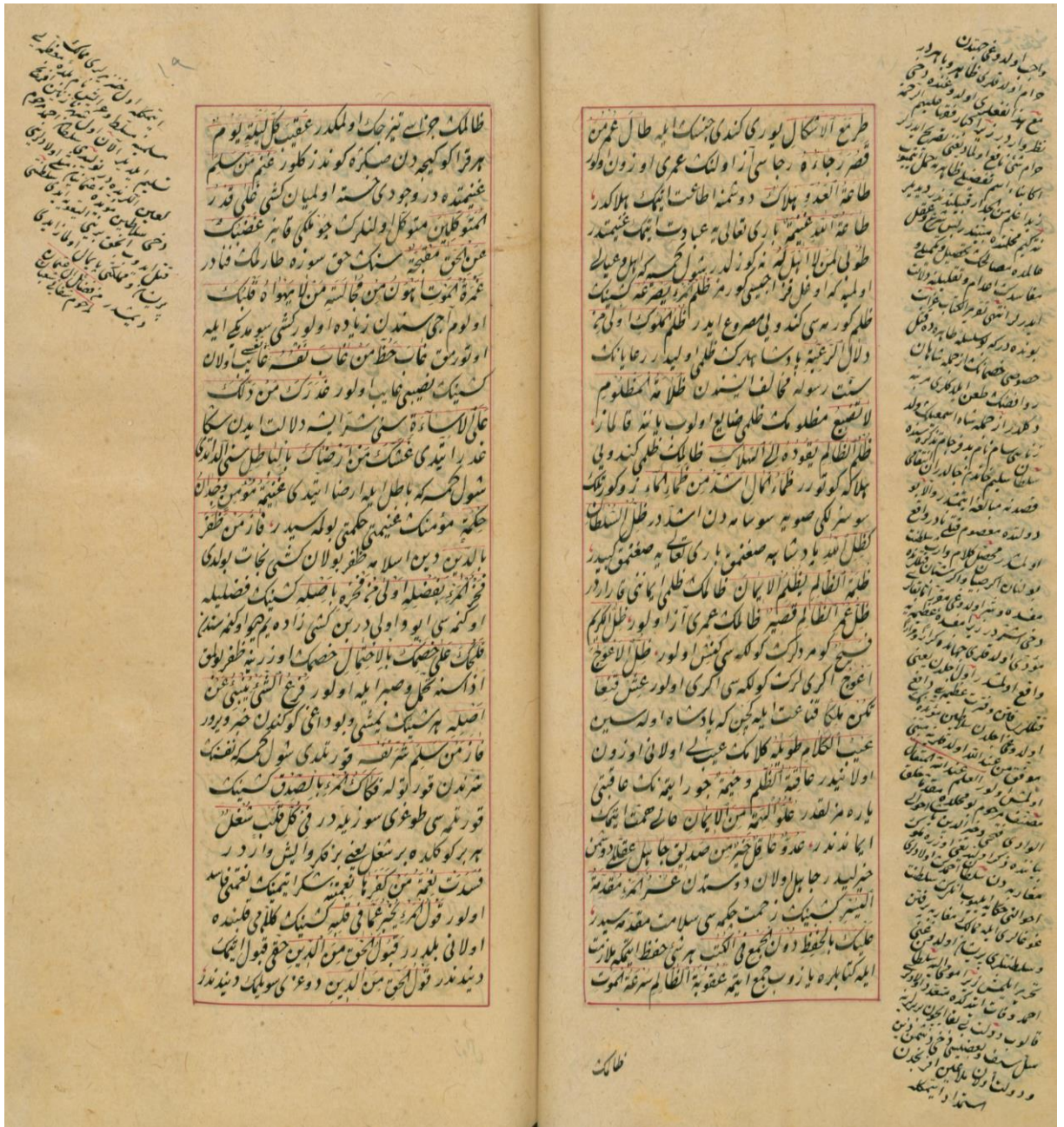
EK-1: Orijinal metin

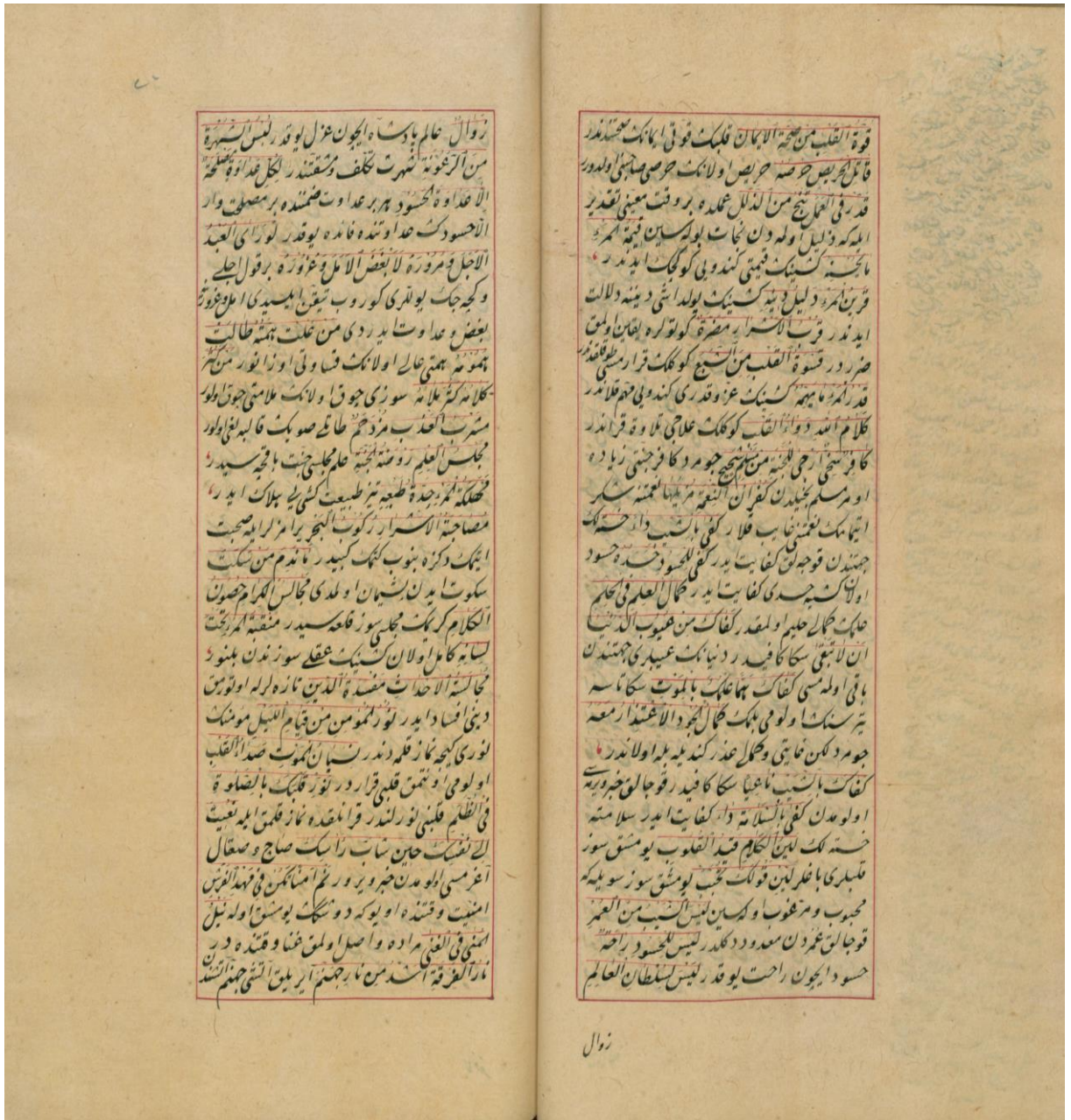

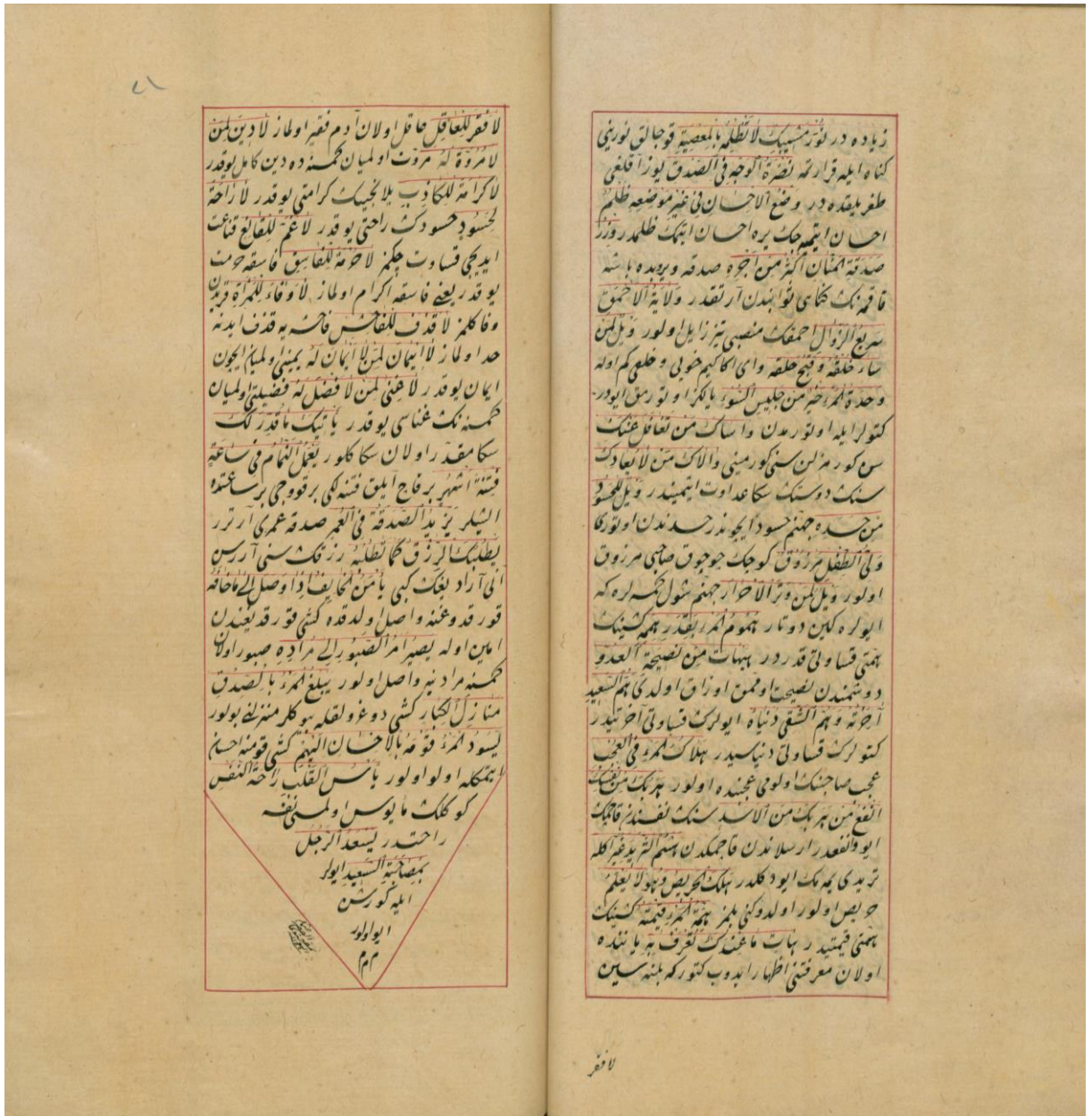

زوال

لا تفر

KAYNAKÇA

el-Aclûnî, İsmâil b. Muhammed (1418/1997). *Keşfü'l-hafâ ve Müzilü'l-ilbâs 'amme'stehere mine'l-ehâdis 'alâ elsineti'n-nâs*, Beyrut.

Ahmet Nazmi. *Emsâl-i Alî*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, O. Ergin Yazmaları, No: 68/2.

Ali Haydar (1299/1881). *Merâsîdü'l-hikem*, Saruhan Sancağı Matbaası.

Ali Şir Nevâî. *Nazmü'l-cevâhir*, Süleymaniye Yazma Eser Ktp. Kılıç Ali Paşa No: 781/1.

Ali Şir Nevâyî. *Nazmü'l-cevâhir*, (Hz. Ali'nin Hikmetleri), haz. Vahit Türk, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2006.

Altunağa, Ahmet Oğuz (2019). *Mustafa bin Şücâ'nın Nesrû'l-leâlî Şerhi* (İnceleme- Metin), Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans tezi.

Attâr (1288/1871). *Pend-i Attâr*. İstanbul.

Avcı, İsmail (2016). "16. Asır Şairlerinden Lutfi'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, İstanbul, Sayı 16, s. 1-32.

Bektaş, Ekrem (2011). "16. Asırda Gemi Yolculuğunu Yeren Bir Manzume: Cûyî'nin Keştî-nâmesi", *Turkish Studies*, Volume 6/3 Summer, s. 601-613.

Ceyhan, Âdem (2006). *Türk Edebiyatı'nda Hazret-i Ali Vecizeleri*, Ankara: Öncü Kitap.

Ceyhan, Âdem (2018). "Aksaraylı Dânişî'nin Nesrû'l-leâlî Tercümesi", *Bir Devr-i Kadim Efendisi- Prof. Dr. Tahir Üzgör'e Armağan*, (Ed: Üzeyir Aslan, Hakan Taş, Ömer Zülfe), Ankara: Yayınevi, s. 167-247.

Ceyhan, Âdem ve Fatma Şükran Elgeren (2017). "Osman Salâhaddîn el-Mevlevî'ye Ait Olduğu Sanılan Bir Eser: Nesrû'l-leâlî Tercümesi", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 18, s. 29-84.

Ceyhan, Âdem (2012). "Sade Nesir Örneği Bir Vecize Derlemesi: Nesrû'l-leâlî'nin Mütercimi Meçhul Bir Tercümesi", *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, Kış 05, s.s. 51-92.

Ceyhan, Âdem ve Hasan Yılmaz (2018). "Arapça Güzel Sözler Derlemesi Nesrû'l-leâlî'nin Mensur Bir Tercümesi", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 3, s. 96-136.

Ceyhan, Âdem ve Tuğba Aydoğan (2013). "Sultan II. Murad İçin Dizilmiş İnciler: Hâfız'ın Nesrû'l-leâlî Tercümesi (Lü'lü'-i Mendûd)", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 8/13 Fall 2013, p.p. 37-73.

Ceyhan, Âdem (2003). "Harîmî'nin Hz. Ali'den Kırk Vecize Tercümesi", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2003/2, s. 45-58.

Hâfız. *Lü'lü'-i Mendûd*. Yapı Kredi Sermet Çifter Ktp. No: 786.

İbn Kemâlpaşa (1316/1898-99). *Resâ'ilü İbn Kemâl*. İstanbul: İkdam Matbaası.

Kâsım. *Nazmü'l-Leâlî Der Terceme-i Nesrû'l-Leâlî*. İstanbul Üniversitesi Ktp. Nadir Eserler Bölümü TY No: 2210.

Kuzai (1999). *Şihâb'ül-ahbâr Tercümesi*, çev. Ali Yardım, İstanbul.

Latîfî. *Nazmü'l-cevâhir*, İstanbul Arkeoloji Müzesi Ktp. No: 341/2.

Mâtemî. *Terceme-i Nesrû'l-leâlî Min Kelâmi Ali bin Ebî Tâlib*, Süleymaniye Ktp. Fatih, No:

5404/8.

Muallim Nâcî. *Emsâl-i 'Alî*, (2. Basım) İstanbul 1307 (1890-91).

Mustafa bin Şücâ'. *Terceme-i Nesrû'l-leâlî*. Millet Yazma Eser Ktp. Ali Emîrî, Şer'iyeye, No: 629.

Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin Efendi (1928). *Tuhfe-i Hattâtîn*. İstanbul: Devlet Matbaası.

Nesîb Yusuf Dede. *Rişte-i Cevâhir*. İstanbul, Takvîm-i Vekâyi' Matbaası, 1257/1842.

Özkan, Ferudun Hakan (2019). "Mâtemî'nin Nesrû'l-Le'âlî Tercümesi", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş-ı Veli Araştırmaları Dergisi*, Güz, S. 91, s.107-146.

Öz, Mustafa (2010). "Tabersî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Cilt: 39, s. 324-325.

Rihletî. *Tercemeti'l-leâlî*, Süleymaniye Yazma Eser Ktp. Esad Efendi, No: 1350.

Sadi. (1991). *Gülistan*. Çev. Hikmet İlaydın, MEB yayını, İstanbul.

Semen, Gürdal (2006). *Nesîb Dede Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Rişte-i Cevâhir*, (İnceleme-Metin-İndeks), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek lisans tezi.

Vâhidî. *Cinânü'l-Cenân* (Giriş-Dil İncelemesi-Metin-Dizinler), Haz. Süleyman Efendioğlu, Fenomen Yayınları, Erzurum 2013.

Yanık, Nevzat H. (2014). *Alî b. Ebî Tâlib Kerremallâhu vecheh ve radiya'llâhu anh'a nispet edilen Divanı*. İstanbul: Hikmetevi Yay.